

ISSN 1302-3519

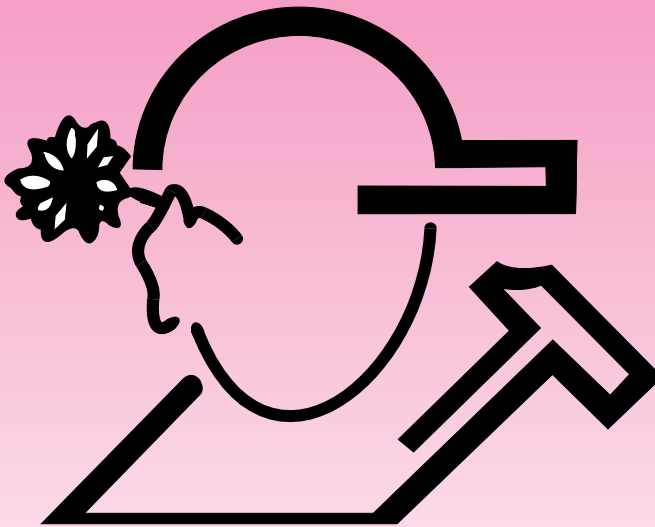
ÇALIŞMA ORTAMI

İki Ayda Bir Çıkar / Sayı : 110

Mayıs - Haziran 2010

İŞÇİ SAĞLIĞI
İŞ GÜVENLİĞİ
ERGONOMİ
İŞ HİJYENİ
ÇEVRE
TOPLUM ÖRGÜTÇÜLÜĞÜ
ÇOCUK EMEĞİ
KADIN
SOSYAL POLİTİKA
NÜFUS
SOSYAL HEKİMLİK

- Çalışan Çocuklar ve Çocuk Bayramının Düşündürdükleri
 - Toplum Hekimliğine Gönül Verenler - 3: Bir Mutlu İnsan: Dr. Sadık Yağcı
 - Sosyal Taciz Aracı Olarak Cep Telefonları
 - OSTİM'in Değişen Yüzü
 - Eğitim Hedefleri Açısından 2010 Yılı Programının Eleştirisi
 - 2010 Yılı Programı'nın İstihdamın Arttırılması Hedefi
 - 2010 Yılı Programı ve Sağlıkta Piyasa Düzeni
 - İrade / Öyle İse Kışkıрма!
 - Arap
 - 8. Çalışan Çocuklar Fotoğraf Yarışması Sonuçlandı
 - Kitap Tanıtımı: Türkiye'de Çocuk Emegi
 - İki Dakika Düşün: Tehlikeyi Tanıyalım
- Vinç Yardımıyla İşçilerin Derin Bir Yere İndirilmesi

*Çalışan Çocuklara "Vefa Borcu" nuza
Ödemek İster misiniz?*

*Fişek Enstitüsü'nün 28. Yılı
Çalışma Ortamı'nın 18. Yılı*

www.fisek.org.tr

Çalışan Çocuklar ve Çocuk Bayramının Düşündürdükleri

A.Gürhan FİŞEK*

"23 Nisan ...Neşe doluyor insan"

"23 Nisan... Neşe doluyor insan"ı ya da "23 Nisan... Kutlu olsun... Övünün büyükler, sevinin çocuklar..."ı dillendiren çocuk şarkılarını artık duymaz olduk. Şimdi okul çocukları popstarların dillendirdiği parçalar eşliğinde kutlama yapıyorlar. Bu bir değişimin işareti... Hükümet buna "dönüşüm" diyor.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun 1994 yılında yaptığı ilk Çocuk İşgücü Anketi'nde çalışan çocuk sayısı 4 milyon olarak saptanmıştı. Yine aynı Kurum'un 2006 yılında yaptığı ankette ise, bu sayı yarı yarıya düşmüş olarak görüldü. Ama gözlemler bunu doğrulamıyor. Yine gözlemler, zaten "gözden uzak olan" çocuk çalışmasının, giderek daha da gözden uzaklaştığını ve sokak aralarına kaydığını; okul dışı zamanı kullanan çocuk sayısının çok daha fazla arttığını göstermektedir.

İşte dönüşüm denilen bu... Küreselleşme her alana el atıyor ve onu dönüştürüyor. Ama küreselleşme demek, zenginliklerin bir avuç egemene, yoksulluğun herkese yayılması demektir. Küreselleşmenin etkisini hissettirdiği her alan, haktan daha çok paranın istendiği ve "hizmetlerin" de parası ölçüsünde ulaştırıldığı bir yapıya bürünüyor. "Sağlık"ta böyle; "Eğitim"de böyle; "Sosyal Güvenlik"te böyle; hatta "Sosyal Yardım"da böyle... Sosyal yardım alanında, verecek parası olmayan insanlardan çok değerli bir şey isteniyor: "Oy"ları...

Küreselleşmenin getirdiği külfetler altında ezilen toplum, büyük bir stres altında. Uyku düzenleri bozuldu; hırçınlıklar arttı; aile içi kavga ve şiddet arttı; ama en önemlisi insanımıza umutsuzluk köktü. Daha önce avuçlarının içinde olanın uçup gitmesine, yaşam standartlarının düşmesine ve muhtaç durumda düşmeye insanlar dayanamıyor. Ama yine küreselleşmenin medya ve reklamlar aracılığıyla çok büyük bir başarıyla yaptığı gibi, istekler ve ihtiyaçlar artıyor.

İşte bütün bunlar insan haklarına dayalı, demokratik ve laik, sosyal bir hukuk devletinin sürdürülmesini güçleştiriyor. Bunu da dönüştürmek gerek.

Egemenler düzen değişikliği için sabırlı... 1971 ve 1980 darbelerinden beri ilmek ilmek örüyorlar. Yine örecekler. Bu dönüşümde en önemli rolü de çocuklara veriyorlar. Çünkü onlar büyüyerek ve toplumun gelecekteki yetişkinleri olacaklar. Onlar "oy" kullanacak, onlar "yönetecek". İlk hedef çocuk şarkılarıydı. Onları sahneden silmeye başladılar.

"23 Nisan... Neşe doluyor insan" ... 23 Nisan günü, çocuklarımızdan bir bölümü, "yaş" ayırımı gözetmeyen şarkılarla gösteriler yaparken, bir bölümü de "yaş" ayırımı gözetmeyen işlerde çalışıyorlar ... Çalışan çocukların bayramı değil 23 Nisan; onların bayramı 1 Mayıs olmalı.

Bu Hep Böyle miydi?

Cumhuriyet ilk yıllarında, Cumhuriyet'i kuranların bu çocuk sevgisi, sözde değilmiş. 1921 yılında henüz Kurtuluş Savaşı sürerken ve II.İnönü Zaferi'nden önce, "yeraltı madenlerinde çocuk çalıştırılması" yasaklanmış. Çünkü Osmanlı döneminde Zonguldak'ta küçük çocuklar, padişahın ve yabancı kömür şirketlerinin kesesini doldurmak için, yeraltında zorla çalıştırılıyorlarmış. Ciğerleri tozla doluyor; ya yorgunluktan-zayıftıktan, ya da göçükten ölüyorlarmış. Cumhuriyet, o çocukları bu zulümden kurtarmış.

Yine Kurtuluş Savaşı'nın sonucu bile belirsizken; 1921 yılında Çocuk Esirgeme Kurumu kurulmuş. Yalnız savaş yorgunu kimsesiz çocuklar değil, tüm çocuklar için politikalar geliştirilmiş; somut adımlar atılmış.

* Prof.Dr., Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Genel Yönetmeni ve Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü - İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

Yine Cumhuriyet'in kuruluş yıllarındaki çırak okulları var. 1940 'larda kurulan Kamu İktisadi Teşekkülleri'ne (KİT) bağlı çırak okulları, çocuk çalıştırılmasının önlenmesinde çok önemli bir adım. Bugünkülerden farklı olarak, çıraklar, her sabah – öğlene kadar, ders görür; öğleden sonra öğretmenleriyle fabrikaya geçer, uygulamayı izlerlermiş. Para alırlar ama asla üretime katılmazlarmış (Bugünün küçüğü yarının büyüğü). İşte öğrencilik bu. Ama şimdi çok farklı. Sanayide her dört çocuktan, ancak biri çırak okuluna gidebiliyor. Bunlar da okulda geçirdikleri haftanın bir günü dışında, fabrika ve atölyelerde üretimde çalışıyorlar. Yasal yıllık ücretli izinleri bile verilmiyor.

Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki çocuğa bakış açısı ile bugünkü arasında çok derin farklar vardır. Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki çocuğa, Cumhuriyet'i geleceğe taşıyacak özne ve geleceğin mimarı olarak bakılırdı. Değer verilirdi. Çünkü, devlet, geleceğin "yapı"landırılmasını (inşasını) kendi sorumluluğunda görürdü. Bugünse devlet hem bugünün çocuklarına karşı görevlerini unutmuş, eleştirilerini başka adreslere yöneltiyor; hem de toplumun geleceğini düşünmüyor. Bunu en tipik örneği de borçlanma politikasıdır. "Benden sonra tufan" diyor.

Ama hükümetler, kendisine eleştirel bir yaklaşımla bakmadığı halde, başkasının da bu sorumluluklarını paylaşmasına çok hoyratça yaklaşıyor. 1921 yılında kurulup, devletçe 1982 yılında kapatılan bir yurttaş örgütü (STK) var: Çocuk Esirgeme Kurumu. Türkiye'de yalnızca kimsesiz çocukların değil, tüm çocukların esirgeyicisi olmuş; yıllarca çocuk politikasını çizmiş ve ona yön vermiş. Ama 12 Eylül askeri darbesinin olağanüstü koşullarında, tüm işlevlerine ve tüm varlıklarına devlet el koymuş. Onun yapacaklarını üstlenmiş. Ama o gün yurttaş örgütüne karşı yöneltilen eleştiriler, bugünkü devlet kuruluşuna (SEHÇK) da yöneltiliyor. Değişen bir şey yok. Değişen, işlevlerin daraltılmış ve bakış açısının değişmiş olması. Nesin Vakfı'nın tüm o olumlu çabaları karşısında, onu kapatma çabalarının altında da "hükümet"lerin sorumlulukları paylaşmama direnci yatıyor. "Ben de yapmam, kimseye de yaptırmam" diyor.

Akil Yaşta Değil Başta'dır

Yalnızca çalışan çocuklar değil, tüm çocuklar zor durumda. I.Türkiye Çocuk Hakları Kongresi çerçevesinde 81 ilin öğrenci ve çocuk meclisleri aracılığıyla 9-18 yaş grubunda 6230 çocuğun görüşü alınarak SESİMİZİ KİM DUYACAK ? adıyla Çocuk Vakfı Çocuk Akademisi ve Çocuk Hakları Okulu tarafından 2010 Çocuk Görüşü Raporu hazırlandı. Bu raporda çocukların dile getirdikleri eksiklikler, küreselleşmenin en önemli eksiğini dile getiriyor : İnsan özürsüzlük. Küreselleşme insanı görmüyor; sosyal politikaları da sözlükten siliyor.

Çocukların görüşleri arasında ilk sırada "sağlık hizmetlerinden yararlanma", "yoksullara yardım- korunma ve bakımda ayrımcılık yapılmaması" ve "iyi bir eğitim istemi" yer alıyor.

Yine çocuklar şöyle diyor : Çocuk haklarına dayalı ülke ölçekli ve bütüncül bir çocuk politikamız yok.

İşte çok yerinde dört saptama... Hükümetin ve yurttaşlık örgütlerinin bu çocuklardan öğrenecek çok şeyi var. Onlar yarınlara sorumluluğunu taşıyorlar ve geleceğin toplumunun da hangi ilkeler üzerinde temellendirilmesi gerektiğini biliyorlar : "Eşitlik, kardeşlik" temelinde sağlıklı ve iyi eğitilmiş kuşakların Türkiye'yi düze çıkaracağını biliyorlar.

İşte çocukların bugünün büyüklerince çalıştırılması olgusu da bu hedeflerle ters düşüyor. Çalışan çocuk, eğitimden koparılmış, eğitime zaman ayıramayan çocuktur. Ona öğretilenler, yalnızca kopya edeceği işlerdir. Teknolojik sıçramalara ayak uydurmada, takım çalışması yapmada ve geleceğin toplumunu "hayal" etmede zorlukları vardır.

Bu düşüncelerle çocuklarımızın 23 Nisan bayramlarını kutlarken, bayram demeyip bu sevinçli günde de çalışmak zorunda bıraktığımız çalışan çocuklarımızdan özür dilemek isterim.

TOPLUM HEKİMLİĞİNE GÖNÜL VERENLER – 3 :

Bir Mutlu İnsan: Dr. Sadık Yağcı

Tuna ESİN*

Her insan yaşamında kendisine bir çerçeve çizer ve özgörev belirler. Ulaşmak için çaba gösterdiği hedefe giden her adımla birlikte mutluluk duyar. Hiç kuşkusuz bir çerçeve çizmeden, kalabalık toplumda kaybolan, bir özgörev bile belirleyemeden kendi gününbirlik yaşamları içinde ömür tükenenler de çoktur. Ama Dr.Sadık Yağcı onlardan değildi.

Onu toplum hekimliğine gönül verenler arasına katan, kendisi için belirlediği özgörevi idi. Dr.Sadık Yağcı, bir insan olarak duyarlılığını, bir hekim olarak edindiği bilgi-deneyim birikimini insanların hizmetine sunmaya kararlıydı. Kendisine çizdiği çerçeve de Isparta ve çevresiydi. Isparta'nın Atabey ilçesinde doğmuştu. Doğup büyüdüğü yer olan Atabey'e sevgisi örnek düzeydeydi. Atabey ilçesine bağlı İslamköy doğumlu olan Şevket Demirel onun için şunları söylüyor :

"Isparta'lı pek çok doktor , burada çalışıp para kazandıktan sonra büyük şehirlere gittiği halde, Sadık Yağcı, Isparta'yı terk etmemiş, emekliliğinde de burada sağlık hizmetlerinde çalışmıştır. Bu bakımdan da Isparta kendisine minnettardır. Dr.Yağcı'nın eğitimcilik yönü de herkesin az bildiği bir özelliğidir. Atabey'de yaptırdığı kimsesiz kızlar yurdunun hamisi idi. İslamköy'de, kimsesiz çocuklar yurdu için, isteği üzerine yaptırdığım ve babam Yahya Çavuş'un adını verdiğimiz modern yurttan onun gayreti saklıdır. Isparta Huzurevi'nde, Isparta Kimsesiz Çocuklar Yurdu'nda uzun süre görev alarak amaca uygun çalışmalarında öncü olmuştur".

Dr.Sadık Yağcı'nın en önemli özelliklerinden biri de, başarılarına, topluma birlikte yürüme çabasıydı; o bir sivil toplum örgütü önderiydi. 1960'lı yılların başında, İl Sağlık Tesisleri Yaptırma ve Yaşatma Derneği'ni kurdu. 1970 yılında Türkiye Aile Planlaması Derneği, Isparta Şubesi'ni kurdu. 1984 yılında Isparta-Burdur Tabip Odası'nın kurulmasında öncülük etti ve ilk başkanlığını üstlendi. Daha sonra da odanın Onursal Başkanlığı'na layık görüldü. Bunlar gibi daha bir çok gönüllü örgütün kurulmasına ön ayak oldu, destekledi, bu kuruluşlarla el ele çalıştı. Kendisi de tüm başarılarının altında, halkın katılımının ve coşkusunun yattığını çok iyi biliyordu. Başım ağrıyor diyenlere, hastayım diyenlere yardımcı olan, tansiyon aletiyle köy gezilerine gönüllü katılan oydu.

1947 yılında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'ni bitirdikten sonra; meslek yaşamına başladığı kurum, onun için yeni bir okul olmuştur. Mecburi hizmetini, Beşikdüzü Köy Enstitüsü Sağlık Bilgisi Öğretmeni ve Sağlık Şefi olarak yapmıştır. Çocuk sağlığı ve hastalıkları uzmanlığını ise, 1954-57 yılları arasında İzmir Çocuk Hastanesi'nde tamamlamıştı. 1957 yılında kendi isteğiyle Isparta'ya tayin edildiğinde; ilde, 1 kadın doğum uzmanı, 1 çocuk uzmanı ve 7 ebe dışında sağlık personeli yoktu. O günkü adıyla Çocuk Servisi, 10 metrekare büyüklüğündeydi ve 4 çocuk karyolası alabiliyordu. Çocuk sağlığı konusunda, il düzeyindeki bu yetersizlikler, onu hızla çalışmaya itti. 17 Eylül 1958'de o zamanki Başbakan Adnan Menderes'in de katıldığı bir törenle Doğumevi ve Çocuk Bakımevi'ni hizmete açtı.

Halk sağlığı konusunda özellikle kırsal alanda etkili olacak ebe ihtiyacını karşılamak için 1959 yılında Isparta Doğumevi bünyesinde Köy Ebe Okulunu ve ayrıca ana ve çocuk ölümlerinin fazlalığını saptayarak, Isparta Ana Çocuk Sağlığı Merkezi'ni faaliyete geçirdi. Burada koruyucu hekimliğe önem vererek 1960-1961 yıllarında onbeşbin çocuğa, DBT ve Çiçek aşısı uygulamasını sağladı.

Dr.Sadık Yağcı'nın bu toplumcu potansiyelini farkedenden biri de, o zamanki Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı müsteşarı Dr.Nusret Fişek'ti. Onun da desteğiyle Isparta'da bir Sağlık Koleji ve ardından çağdaş ölçütlerde bir Doğum ve Çocuk Bakımevi yapımı programa alınarak, 17 Ekim 1966 tarihinde Sağlık Koleji, 12 Kasım 1968 tarihinde Doğumevi Hastanesi'ni hizmete açtı. Isparta'da sağlık alanındaki gelişmeler sonunda ortaya çıkan kan gereksinimini karşılamak üzere, 1974 yılında yeni bir

bina inşa ederek, Kan Bankasını faaliyete geçirdi. 1979 yılında 50 kişilik Doğum ve Çocuk Kreşini açtı. Yine izleyen yıllar içinde Diş Sağlığı Merkezi, yaşlılar için Huzurevi, Devlet Hastanesi'ne 250 yatak eklenmesi ve donatımı, patoloji laboratuvarı kurulması, diyaliz merkezi , göz ve KBB polikliniğine modern cihazların alınması için yoğun çalışmalar yaptı. 1990 yıllarının başında kendi birikimleriyle yaptırdığı binayı, "Ana ve Çocuk Sağlığı Merkezi" olarak kullanılmak dileğiyle, Sağlık Bakanlığı'na başışladı. 1966 yılında ortaya attığı Isparta'da bir tıp fakültesi kurulması düşüncesini, ısrarla ve inatla izlemiştir. Bu konuda bir çok etkili kişiye ulaşmış, onları Isparta'ya getirerek, hedefine ulaşmıştır. 1992 yılında Süleyman Demirel Üniversitesi'ne bağlı Tıp Fakültesi açılmıştır.

Dr. Sadık Yağcı mesleğe başladığı ilk günden itibaren klasik görev anlayışı sınırlarını aşarak, toplum çıkarlarını kişisel çıkarlarından önde tutarak, fiziki, maddi ve manevi olanaklarını sağlık kesiminde kullanmayı ilke edinmiş, zaman sürecinde gerek yaptığı, gerek yapmakta olduğu tüm çalışmalarıyla ve bıraktığı kalıcı eserlerle hem topluma hem de tıp dünyasına, her zaman minnet ve takdir ile anılacak bir örnek oluşturmuştur.

Onu en çok mutlu eden, 1997 yılında, Türk Tabipleri Birliği tarafından Prof. Dr. Nusret Fişek anısına verilen Hizmet Ödülü ile ödüllendirilmesidir. Yaşam anısında bir çok kez Nusret Fişek'le buluşmuş olduğu; Isparta-Burdur Tabip Odası kurucu başkanlığı döneminde de Nusret Fişek'in Türk Tabipleri Birliği Başkanı olduğu gözönüne alınırsa, onun için bu ödülün anlamı daha iyi anlaşılır.

Dr. Sadık Yağcı, dolu dolu geçen 80 yıllık bir yaşam sonu tedavi edildiği Ege Tıp Fakültesi'nde 23.12.2003 tarihinde vefat etmiştir.

Bugün, Isparta'da doğup büyüyen her vatanş çocukluk döneminde mutlaka onun tarafından muayene ve tedavi edilmiştir. Yalnız merkezde değil, Isparta'nın ve komşu illerin bütün çocuklarının sağlığına bir ömür harcadı. Baktığı çocuklardan yetişen binlerce genç doktorun arasından, bir tanesi bile, onun özverisini ve insan sevgisini örnek alsın, onun bıraktığı büyük bir yapıt sayılacaktır.

Onun ruhu, Atabey'in tarih kokan ikliminde gezen kahramanların ruhlarına karışmıştır. Çünkü o bir insan sevgisi kahramanıydı. Isparta Doktorunu her zaman minnet ve şükran ile anacaktır.

* Dr., Genel Cerrahi Uzmanı, Isparta-Burdur Tabip Odası Eski Başkanı SSK Isparta Hastanesi Eski Başhekim

Sosyal Taciz Aracı Olarak Cep Telefonları

Emine DURMUŞ*

Teknoloji çağındayız. İletişim teknolojisi alanındaki gelişmeler hem bilgiye hem de insana ulaşmayı kolaylaştırmakta ve ucuz hale getirmektedir. Gündelik hayatımızın vazgeçilmezi haline gelen bilgisayar, cep telefonu, televizyon, internet vb. iletişim teknolojisi ürünleri işlemi, süreyi ve mesafeyi önemli oranda kısaltarak, zamandan ve enerjiden tasarruf sağlamaktadır. İşyerleri, okullar, bankalar, hastaneler, marketler vb. yerler iletişim teknolojisi ürünlerinin yoğun bir şekilde kullanıldığı ve teknolojinin yokluğunu hayal etmekte güçlük çekeceğimiz alanlardır.

İletişim teknolojisi ürünlerinden cep telefonu, taşınabilir ve her yerde kullanılabilir olması nedeniyle, toplumda yaygın olarak kullanılan bir teknoloji ürünüdür. Telekomünikasyon Kurumu tarafından 61 ilde 4322 hane üzerinde yapılan araştırmaya göre (Hürriyet, 2007), katılımcıların %83'ünde cep telefonu olduğu ve her hanede en az iki cep telefonu bulunduğu ortaya çıkmıştır. Cep telefonu, genel nüfus içerisindeki yaygınlığının yanı sıra, çocuklar ve ergenler arasında da yoğun bir kullanım potansiyeline sahiptir. Üniversite öğrencilerinin %90'ının cep telefonu kullandığı (Gülmez,2005), ergenlerin %89'unun kendisine ait cep telefonu olduğu belirlenmiştir (Burnukara, 2009). İlköğretim öğrencilerinin bile %25,9'unun cep telefonu kullandığı, yine bu düzeydeki öğrencilerin büyük bölümünün günlük cep telefonu kullanma sürelerinin 35 ile 38 dakika arasında değiştiği ve sınıf seviyeleri yükseldikçe telefon kullanım süresinin de arttığı (Deveci ve ark, 2007) görülmüştür. Ergenlerin yanı sıra, cep telefonunun 45 ve üstü yaş grubunda yer alan yetişkinler arasında da yaygın kullanıldığı görülmektedir. Yapılan bir araştırmada, 45 yaş ve üstü yetişkinlerde cep telefonu kullanım oranının % 84,6 olduğu ve yine 65 yaş ve üstü yetişkinlerde yardımcı cep telefonunu kullanma oranının % 83,3 olduğu belirlenmiştir (Kılınç, 2009). Bu veriler ülkemizde cep telefonu kullanımının yaygınlığına dair önemli bulgular içermektedir.

Her an elimizin altında olan ve her yaş grubu tarafından, hemen her gün kullanılan cep telefonlarının insan beden ve ruh sağlığı üzerindeki olumsuz etkilerinden son dönemlerde yoğun olarak söz edilmektedir. Cep telefonunun kullanım süresi ve sıklığına bağlı olarak, yoğunlaşma bozukluğu, uyku düzensizliği, huzursuzluk, kulak çınlaması, yorgunluk, baş dönmesi ve depresyon gibi rahatsızlıklara neden olabileceği vurgulanmaktadır (Santini ve ark, 2002).

Beden ve ruh sağlığı üzerindeki olumsuz etkilerine ek olarak cep telefonu sosyal yaşam üzerinde de önemli olumsuz etkilere sahiptir. Cep telefonlarının yeni modellerinin bireyler üzerinde tüketim duygusunu arttırmaya neden olduğu, bireylerin başkaları ile yarışmaya girdiği ve özellikle ergenlerin bu yarış kazanmak için ailelerinin ekonomik durumu ile uyumlu olmayan harcamalara gittikleri (Pain ve ark.2005.akt. Kelleci,2008) ve gençlerin %64'ünün cep telefonunu en az bir kez değiştirdiği, yine %52'sinin iki veya daha fazla kez değiştirdiği ve modası geçmiş cep telefonunu kullanmanın grup içerisinde küçük görülme, alay

edilme, dışlanma nedeni olarak algılandığı (Ayhan, 2009) araştırma sonuçlarındandır.

Ülkemizde cep telefonlarını altı ay ya da bir yıl içerisinde değiştirenlerin oranının %20 olması ve bu oranın Avrupa ortalamasının üzerinde olması (Hürriyet,2007), bizdeki tüketim duygusunun boyutlarını da ortaya koyması açısından önemlidir.

Taşınabilir ve her yaş ve yerde kullanılabilir olması, yeni çıkan cep telefonu modellerinin çok fonksiyonlu olmaları ve daha uzun süre daha ucuza konuşmayı özendiren kampanyaların varlığı ile cep telefonları yaşamın vazgeçilmez nesneleri olarak yer almaktadırlar. Cep telefonu reklamlarında sunulan iletişim temel algı düzeyinde incelendiğinde, cep telefonuna sahip olmak bir gereklilik, hayatı duyumsamanın önemli bir koşulu olarak yansıtılmaktadır. Başka bir deyişle, insan eliyle yaratılan cep telefonları, reklamlarda insan eline eşdeğer bir nesne konumunda temsil edilmekte, telefonun, insanın duyu organlarından biri yerine geçecek kadar önem taşıdığı ve gerekli olduğu vurgulanmaktadır. Yani cep telefonu kişinin gözü kulağı gibi bir organı olarak algılanmaktadır (Hakverdi ve ark.2004). Kişinin bir parçası, vazgeçilmezi olarak algılanan telefonlar, model, şekil, renk ve kendine özgü aksesuarları ile kimlik ya da kişiliğin ifadesine kadar bir dizi önemli amaçları gerçekleştirme hedefini de yüklenmiş görünmektedirler.

Freud'un çağdaş yaşamın nevrozları doğurduğu görüşünden hareketle, cep telefonlarını da çağdaş yaşamın bir nevrozu olarak değerlendirmek mümkündür. Cep telefonları iletişim kurmak amacıyla kullanılmasına ve iletişimi kolaylaştırmasına rağmen, bir taraftan da insan ilişkilerinde temel koşul olan iletişimin "yüz yüze" olmasını da engellemektedir. Kişiler arası ilişkilerde iletişim yüz yüze olduğunda sağlıklıdır. Çünkü yüz yüze iletişimde konuşanlara jest ve mimikler eşlik eder, konuşan ve dinleyen kişilerin beden dili sürecin önemli bir parçasıdır ve yüz ifadeleri, duyguların ve söylenenlerin anlaşılmasını ve sağlıklı değerlendirilmesini sağlar. Cep telefonu yolu ile iletişimde birey, yüz yüze iletişimde gereksinme duyacağı ruhsal ve sosyal hazırlıktan çoğu zaman yoksun kalır. Hatta bazen

* Yrd. Doç. Dr. İnönü Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı

koşullara bağlı olarak, cep telefonu kişisel ya da sosyal kaçışları da destekler. Birinden yüz yüze af dilemekle, cep telefonu yolu ile ya da bir ileti (sms) göndererek af dilemek arasında, ruhsal, sosyal, kişisel, fiziksel, ekonomik, kültürel yüzlerce dinamik açısından sayılamayacak kadar farklılıklar vardır. Gençlerle yapılan mülakatlarda, cep telefonu yolu ile ileti (sms) göndermeyi gençlerin çok sık tercih ettiği, çünkü ucuz ve kolay olmasının yanı sıra kendilerini daha iyi ifade ettikleri bir iletişim yolu olarak gördüklerini ortaya koymaktadır. Çünkü bu iletişim yolunun yüz yüze iletişimin kontrolünü ortadan kaldırdığı ve bu süreçte gençlerin kendilerini daha bağımsız ve özgür hissettiklerini ortaya koymaktadır (Önür,2007).

Gelişen teknolojinin yalnızlığı arttırdığı yadsınamayacak bir gerçektir. Son dönem araştırma bulguları cep telefonu, internet gibi teknoloji ürünlerini utangaç bireylerin kullanım sıklığının ve yoğunluğunun utangaç olmayanlardan daha yüksek olduğunu göstermektedir (Henderson ve Zimbardo, 2005). Yani, yoğun olarak teknoloji yolu ile iletişim kuran genç ve yetişkinler, yüz yüze kişiler arası ilişkiler kuranlara göre kişiler arası ilişkilerde daha az başarı göstermektedirler.

Kişisel Alanı Tanıma Güçlüğü

Cep telefonlarının bazı elektronik cihazların olduğu yerlerde, yarattığı sakıncalı durumlar nedeni ile kullanılması yasaktır. Sosyal sakıncaları yüzünden kütüphane, okul, uçak, hastane vb. alanlarda da yasak olmasına rağmen, bu yasağa uymamanın yasal ya da sosyal bir yaptırımı yoktur. Yani cep telefonlarının istenilen her yerde kullanılmasına bir engel bulunmamaktadır. Her yerde, herkes tarafından kullanılabilir olmasına karşın, kullanımına ilişkin herkesçe bilinen kuralları yoktur. Bu kuralsızlık, cep telefonunu, zaman zaman çevresel kirliliğin, toplumsal tacizin, hatta zorbalığın aracı haline dönüştürmektedir. Sosyal yaşam içerisinde, karşılıklı konuşmaya ilişkin pek çok sosyal kural olmasına ve bu kurallar herkesçe bilinmesine rağmen, aynı kurallar cep telefonu kullanımı için geçerli olmamaktadır. Örneğin toplu taşıma aracındaysanız ve yanınızdaki kişiler yüksek sesle kavgaya ediyorsa, araçtaki diğer kişilerin onları uyarması hatta engellemesi doğal karşılanabilir. Ama yine aynı araçta yanınızdaki kişi cep telefonu ile hararetili bir tartışmanın tarafı ise, hiçbir şekilde duymayı istemeyeceğiniz küfürleri yüksek sesle dillendiriyorsa, bu noktada yapılabilecek çok fazla şey yoktur. Kavganın ve konuşulanların sizinle ilgisi olmadığını bildiğiniz halde, konuşulanlara tanık olmanın, söylenenlerin sizin üzerinizde yarattığı rahatsızlık ve hoşnutsuzluk duygusunun önüne geçemezsiniz. Üstelik

rahatsızlığınızı ifade etme hakkınız da olmaz. Toplumsal ya da yasal bir yaptırımı olmadığı için, bu rahatsızlığınızı dile getirdiğinizde, “*siz neden benim telefon konuşmamı dinliyorsunuz?*” diye sizin toplumsal bir kuralı ihlal ettiğinize dair ciddi bir suçlanma ile de karşı karşıya kalabilirsiniz.

Yine başka bir durumda yanınızdaki oturan kişinin telefonda çok özel ayrıntılar içeren konuşmalarını duymak dinlemek zorunda kaldığınızda kendinizi varlığı umursanmayan bir koltuk, bir nesne olarak hissetmeye başlarsınız. Yanınızdaki oturan kişinin kişisel alanı içinde olup olmadığının gelgitlerini yaşarsınız. Eğer yanınızdaki kişi sizin varlığınızın farkında ise neden böylesine özel ayrıntıları duymanıza izin verdiğini anlayamazsınız çünkü bu kişi ile tanışmıyorsunuz bile. Yok, eğer varlığınızı fark etmiyorsa, o zaman siz kendinizi otobüs koltuğu gibi bir nesne olarak algılamaktan öteye geçemezsiniz.

Bazen istemeseniz de tanımadığınız kişinin özel alanı içerisinde bulursunuz kendinizi, bunu sağlayan cep telefonudur. Hiç yakınlığınız, hatta tanışmışlığınız olmadığı için, o kişinin size yüz yüze asla anlatamayacağı pek çok özel ayrıntıyı duyar, dinler, hatta kendi içinizde yorum bile yaparsınız. Kişisel, mahrem alanın sınırlarını cep telefonu kaldırmıştır. Araştırma bulguları cep telefonunun çocuk ve gençlerin kişisel alanlarını tanımlarını güçleştirdiğini göstermektedir (Oksman,2004, akt. Kelleci, 2008). Yani teknoloji çağı çocuk ve ergenleri neresi özel alan, neresi sosyal yaşama ait bir alan bunu ayırd etmekte güçlük çekiyor. Telefonla her türlü özel konuşma her yerde yapılabildiği için, kimlik gelişimini tamamlama sürecinde olan ergenler için özel alan tanımı değişmektedir. Yüz yüze iletişimde kişisel alan sınırları belli ve bireylerin buna özen göstermesi beklenirken, cep telefonu her yeri özel alana dönüştürmektedir.

Sosyal ortamların görünmeyen kişisidir cep telefonu. Arkadaşınızla yemektesiniz, birlikte geçireceğiniz zaman en fazla bir saat, belki bir konu ile ilgili, belki de paylaşmak istediğiniz şeyler olduğundan konuşmak niyetindesiniz. Ama arkadaşınızın çalan telefonu, onunla birlikte geçirmeyi planladığınız zamanın yarısını alıp götürür bir anda. Masada iki kişi olmanıza rağmen, sohbet o iki kişi arasında geçmez. Yalnız olmamanıza rağmen bir anda masada yapayalnız olursunuz, dakikalarca fiziksel olarak masada oturmasına rağmen görünmeyen üçüncü kişi ile sohbet eden arkadaşınızın tekrar masaya dönmesini beklersiniz, üstelik telefondaki kişi ile yapılan sohbetin tüm ayrıntılarını duymanıza rağmen, duymamış gibi yaparak. Cep telefonunun ne olursa olsun üstünlük hakkı vardır. Konuşulan konu

ne olursa olsun, her zaman çalan cep telefonu cevaplanarak öncelik gösterilir. Aslında cep telefonu nerde olursak olalım, arayanlar için ulaşılır olmayı sağlıyor, öte yandan her zaman ulaşılır olmak, bulunduğumuz yerde olmamızı da engellemektedir. Bu haliyle cep telefonu bireyi ve sosyal yaşamı kontrol altına alma işlevini de başarıyla gerçekleştirdiğini göstermektedir.

Son dönemlerde ergenlerde zorbalık çalışmalarına yeni bir başlık daha eklenmiştir; "Sanal Zorbalık" (cyber-bullying). İnternetin ve cep telefonunun yaygın kullanımı ile gündeme gelen bu kavram, yeni bir zorbalık türü olarak tanımlanmaktadır. Sanal zorbalık; "bir grup ya da kişi tarafından elektronik (teknolojik) yollar kullanılarak tekrarlanan olumsuz eylemlerdir (Slonje&Smith, 2008). Sanal zorbalık, mesaj ve elektronik posta yolu ile yapılan bir zorbalık çeşididir, bu kapsama "telefonla arama, mesaj gönderme, resim-video gönderme ve internet kullanılarak, elektronik posta, sohbet (chat) odasında, anlık görüntüler ve web siteleri kullanılarak yapılan bir zorbalık türüdür. Sanal zorbalık bir bakıma tacizin elektronik boyut kazanması, tacizin iletişim araçları yolu ile yapılmasıdır. Sanal zorbalığa katılma oranlarının % 17 ile % 48 arasında, sanal zorbalık yapma oranının % 4,1 ile % 21 arasında ve sanal zorbalığa maruz kalma oranının ise % 9 ile % 35 arasında değişmesi (Burnukara, 2009) iletişim teknolojileri yolu ile zorbalığın boyutlarının ortaya konması açısından dikkat çekicidir. Cep telefonları ve internet kullanımının kaçınılmaz bir şekilde yaygınlaşmasıyla birlikte potansiyel sanal zorbalık, zorba ve kurbanlarının artacağı düşünülmektedir.

Cep Telefonumuz Var Ya Onu Kullanma Kültürümüz?

Teknolojinin gelişimi bir yandan toplum yaşamını ve insanı rahatlatırken, diğer yandan rahatsız edici boyuta da gelmiştir. İnsan hayatını kolaylaştırmak için geliştirilen bu ürünlerle birlikte çevreyi rahatsız etmeyecek önlemlerin alınmasına da ihtiyaç vardır. Bu önlemler, teknolojik ürünün yan etkilerini aza indirerek, bireyin kendi günlük yaşayışını geniş, sınırsız tutmaktan öte kendi sınırlarında tutmayı da başarmasını sağlayabilir. Böylece, cep telefonu, bilgisayar, televizyon gibi teknolojik ürünlerin kullanımını belirleyen bir "teknoloji kullanım kültürü" oluşabilir (Koçöz, 2007). Çünkü cep telefonu kişisel bir ürün olmakla birlikte, yaygınlığı, kullanım yeri, süresi ve kullanım şekli göz önüne alındığında toplumsal boyutu göz ardı edilemeyecek kadar sosyal yaşamımızın da önemli bir parçasıdır. Cep telefonu kullanmak, bir tuşa basarak konuşmak gibi bireysel bir davranış gibi görünmesine karşın, saygı, empati, düşünceli

olma, bencil davranmama gibi bir dizi kültürlü olma boyutu da içinde barındırmaktadır. Sahip olduğumuz şey, onu kullanma kültürüne de sahip olmamız gerekli kılmaktadır, tıpkı arabaya, evcil hayvana sahip olmak gibi. Modern insanın elinden düşürmediği, hatta bağımlısı olduğu cep telefonunun bireysel bir nesne olması, onu dilediğimiz gibi kullanma hakkının da olduğu anlamına gelmemelidir. Nasıl ki trafikte seyir halindeyken hem kendi aracımızı kurallara uygun kullanmak, hem de seyir halindeki diğer araçlara ve onların haklarına saygı göstermek zorundaysak, cep telefonu kullanırken de böyle bir sorumluluk duygusuna ihtiyaç vardır. Bulunduğumuz ortamda cep telefonu ile konuşurken, hem telefonun öteki ucundaki kişiyi düşünürken, hem de bu konuşmamızı yaptığımız çevrede bulunan insanların nasıl etkileneceğini düşünmek zorundayız. Trafikte aracımızı başkalarını düşünmeden bencilce kullandığımızda bir dizi kazalara neden olabileceğimiz gibi, cep telefonunu da bencilce kullandığımızda bir dizi kirliliğe, görgü kuralları ihlaline, sosyal tacize ve zorbalığa neden olmamız kaçınılmazdır.

Kaynaklar

1. Ayhan, A. (2009) "Üniversite Gençliğinde Marka-Tüketim Bağlamında Bilinç-Biliş Düzeyi" *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı:26, yıl2009/1, s 27-45
2. Burnukara, P. (2009) İlk ve Orta Ergenlikte Geleneksel ve Sanal Akran Zorbalığına İlişkin Betimsel Bir İnceleme. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. Ankara:
3. Devci ve Ark (2007) "İlköğretim Öğrencilerinin Cep Telefonu, Bilgisayar, Televizyon gibi Elektromanyetik Alan Oluşturan Cihazları Kullanım Sıklığı". *Fırat Tıp Dergisi*; 12(4) 279-283).
4. Gülmez, M. (2005) "Üniversite Öğrencilerinin Cep Telefonu Satın Alma ve Kullanımını Etkileyen Faktörler: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi ile Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitelerinde Bir Uygulama" *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 24. s.37-62
5. Hakverdi, G., Hatipoğlu, G. ve Tokat, N. (2004). "Yedinci duyu organı: Cep telefonu" *PiVOLKA*, 3(15), 8-9.
6. Henderson, L & Zimbardo, F.G. (2005) "Shyness and Technology Use in High School Student". Stanford University and the Shyness Institute.
7. Hürriyet gazetesi (2007) "Avrupalı 2 yılda, Türkler 6 ayda cep telefonu yeniliyor" 19.05.2007. s.9
8. Kelleci, M. (2008) "İnternet, Cep Telefonu, Bilgisayar Oyunlarının Çocuk ve Gençlerin Ruh Sağlığına Etkileri" *TAF Preventive Medicine Bulletin* 7(3):253-256.
9. Kılınc, V.S. (2009) "Kırkbeş Yaş ve Üzeri Yetişkinlerin Günlük Yaşamda Teknolojiyi Kullanma Durumlarının İncelenmesi" *Turkish Journal of Geriatrics*, 12 (2): 82-92
10. Koçöz, R. (2009) Çevre Kirliliğinin Görünmeyen Boyutu; Gürültü. www.caginpolisi.com.tr (indirilme tarihi:2009)
11. Önur, N. (2007) "Dijital Bölünme ve Gençlik: Bilgi Toplumunun Sınırlarında Erişilen Toplumsal" *Sosyoloji Dergisi* Ülgen Oskay'a Armağan Özel Sayısı (Hakemsiz).
12. Santini R, Seigne M, Bonhomme-Faivre L, Bouffet S, Defrasne E, Sage M. (2002) "Symptoms experienced by users of digital cellular phones: A study of a French Engineering School" *Electromagnetic Biology and Medicine*, 2002; 21(1) 81-88.
13. Slonje, R., & Smith, P.K. (2008). "Cyberbullying: Another Main Type of Bullying?" *Scandinavian Journal of Psychology*, 49, 147-154.

OSTİM'in Değişen Yüzü

A.Gürhan FİŞEK*

Metro'ya binip Batıkent'e gitmek isterseniz; bir durak önce OSTİM yazısı ile karşılaşırsınız. Batıkent'e dolmuş ile gitmek isterseniz, OSTİM'in içinden geçersiniz. OSTİM, Türkiye'nin en büyük 2.küçük sanayi sitesi. Onu tanıyanlar, bu sanayi sitesinde imkansızın bile üretilebileceğini iddia ediyorlar.

OSTİM'i tanıdığımızda o henüz 2-3 yaşlarındaydı. Yıl 1982 ... Yolları asfalt değildi ve yağmur yağdıkça çamur olurdu.. Onun için OSTİM'in daha doğrusu Macunköy'ün çamurunu, işçisiyle işvereniyle hep birlikte yıllarca çıñnedik. Ama bu mücadele, bir kaynaşmayı ve gönül beraberliğini de birlikte getirdi. Küçük atelyelerde, soğuk ve olumsuz üretim ortamlarında başlayan bu yolculuk, bugün bir çok işletme için daha düzenli, daha konforlu ve daha büyük çalışma ortamlarında sürüyor. İşçi ve işverenleriyle dostluklarımız da sürüyor.

Fişek Enstitüsü olarak, 1982 yılından beri OSTİM'deki küçük ölçekli işyerlerine iş sağlığı güvenliği hizmetleri sunuyoruz. Çalışma koşullarının işçilerin sağlığını bozmaması için geliştirilmesi; koruyucu önlemlerin alınması, işçilerin sağlığının izlenmesi ile kendimizi görevli saydık.

Bu süreçte iki önemli sıçrama noktası vardı. Bunlardan birincisi çalışan çocukları ve onların sorunlarını farketmemiz oldu. 1984'ten beri onların sağlık-sosyal sorunlarını araştırıyoruz; çalışan çocuklara ücretsiz sağlık hizmeti sunuyoruz. İkinci sıçrama noktası da, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün de katkısıyla, hizmetimizi yürüten kliniklerle en küçük işyerine bile ulaştırabilmek oldu. 1992 yılında ilk kez yürüyen kliniğimiz (sağlık karavanımız) ve yeni teknik olanaklarımız ile bir işyerine yavaşladığımızda, bir işveren, koşarak kaybolmuş, az sonra işyerinin bahçesinden kestiği bir gülle bizi kutlamaya gelmişti

Her yıl yeni bir şeyi hizmetimize ekleme çabamız, işçi-işverenler hep merakla ve takdirle izlendi. Çünkü onlar da kendi alanlarında hep iyiyi hep yeniyi yapmaya çalışıyorlardı. Onların eleştirilerine ve önerilerine kulak verdiğimiz bildikleri için, bu gelişim sürecimize de gönülden katılıyorlardı.

Onları en çok sevindiren ve evde aileleriyle de paylaşımlarına neden olan şey, bizim gazete ve televizyonlara çıkmamız. Bu başarıda kendilerinin payı olduğunu da biliyorlar ve sanki kendi görüntüleri veriliyor, kendi başarıları anlatılıyorymuşçasına seviniyorlar. Hele 1996 yılı onlar için unutulmaz bir yıldır. Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı (Habitat-II) kapsamında açılan En İyi Uygulamalar Sergisi'ne yürüttüğümüz bu model çalışma "başarılı" bulunarak seçilmişti. Toplu Konut İdaresi'nce bu seçilen örnekleri anlattığımız "reklam" filmleri her gece değişik kanallarda ve defalarca oynatıldı. Her gece kendilerine sunulan hizmetlerin ve bu başarı öyküsünün anlatılması onları çok sevindirmişti. Hele bunun ardından bir de Cumhurbaşkanlığı Takdir Belgesi'ni almamız...

Hiç zorluklarla karşılaşmadık mı? Çok karşılaştık. Bunlar içerisinde biri siyasal içerikli, diğer ikisi ekonomik içerikli üç büyük zorlukla karşılaştık. Siyasal içerikli olanın tarihi 1989'du; ekonomik içerikli olanların ise 2001 ve 2009. Bu

noktada bir çok kısa öykü ve anı var; ama hepsi aynı kapıya çıkıyor. Bizim yaşamamız için işçisi de işvereni de çaba harcadı. Bu bize "vazgeçilmez" görüldüğümüz izlenimini verdi; bizi çok güçlendirdi.

28 yıl önce, çalışan çocukların sorunlarına eğilmemize neden olan o günkü çırakların, bugün bize süren sevgisi, ilgisi bizi çok etkiliyor. Şimdi, o günün çırakları, bir kısmı işveren, bir kısmı aile babası ve hala işyerlerine sunduğumuz koruyucu sağlık-güvenlik hizmetlerinin en büyük destekçisi ve hayranı.

Şimdi onların yanında çalışan çıraklarla ilgileniyoruz. Yıllık ücretli izin ve "güneş, kum, deniz" gibi nimetlerden çırakları yararlandırmak amacıyla, Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı'nca yürüttüğümüz "Çıraklara Yaz Kampı" uygulamasına dünün çırakları isyan ettiler: "Bizim çıraklığımızda neden bizi de tatile götürmediniz?" Onlara "OSTİM'in değişen yüzü bu" diyoruz. Olanaklar kimbilir gelecekte neler getirecek?

Yine OSTİM'li işçi-işverenleri mutlu eden olaylardan biri, yaptıklarımızı görmeye gelen yerli-yabancı topluluklar. İşyerlerini ziyaret ediyorlar, onlarla konuşuyorlar ve onların değişimlerine de tanıklık ediyorlar. Dün Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencileri; bugün tez hazırlayan öğrenciler.. Dün anket yapanlar, bugün fotoğraf çekenler.

Uzak-doğu Asya'dan "küresel yürüyüş"lerine başlayan çocuk işçiler, OSTİM'den de geçmişlerdi. OSTİM'deki çalışan çocuklarla, onların daha güzel bir dünyada yaşamaları için çabalayanlarla kucaklaşmışlardı. OSTİM, dünya çalışan çocuklarının başkentteki durağı olmuştu; yürüyen kliniklerimiz ise onların nabzını tutan birer sağlık dostu.

Bütün bu karşılıklı sunulan olanakların temelinde iki kilit sözcük var: Güven ve Gönül.

Çırakların haftada bir gün devam ettikleri Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı OSTİM Mesleki Eğitim Merkezi'nin dergisi için yazdığımız yazıda OSTİM'i bir gemiye benzetmiştik:

"Gemilerin hedefi bellidir. Yükünü planlanan noktaya ulaştırmak. Tüm çalışanlar ve çalıştıranlar bu hedefe ulaşabilmek için kenetlenmişlerdir. Hepsinin birbirine ihtiyacı vardır. Ateşçisinden ahçısına; kaptanından dümencisine kadar. Gemidekiler iki şeyden korkarlar: Hastalıktan ve büyük felaketlerden. Bunları önlemek için canla başla çalışırlar.

Bu ilkeler ve kaygılar yalnız gemiler için değil, tüm işyerleri için geçerlidir ve önemsenmelidir. İşçisinden işverene, çırağından çaycısına kadar herkes iş kazalarından ve meslek hastalıklarından sakınmayı; birbirini kollamayı birincil amaç olarak görmelidir. Yoksa hiç kimse kendi gemisini yürütemez."

OSTİM bugün 28 yıl öncesinden çok farklı. Yolları asfalt, işyerlerinin bahçelerinde güle, ıdeye, çimene sıklıkla rastlanıyor. Çalışma koşulları daha ileri ve yeniyi-güzeli gerçekleştirebilmenin özgüveni var. Artık sağlık hizmetinin yalnızca "hastalananlarla" sınırlı olacağını düşünmüyor işçi-işverenler. Eski işçiler yenilere öğretiyor: "Burada sağlamlara hizmet verilir; hastaların muayene olacağı yer hastaneler". Ostim'de 28 yılda değişen o kadar çok şey var ki.

Bu yıl çalışan çocuklar fotoğraf albümümüzün basım harcamalarını OSTİM'li işverenler üstlendiler. Onlar da artık, bizim çalışan çocuklar için verdiğimiz mücadelenin birer parçası. "Çocuk Dostu" işveren onlar. İşte OSTİM'in değişen yüzü.

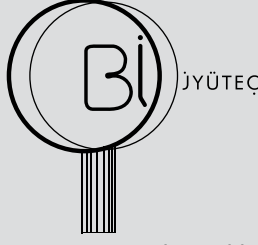
* Prof.Dr. Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Genel Yönetmeni ve Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü - İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

2010 Yılı Programı

Türkiye, 2010 yılına ekonomik kriz ile demokratik açılım tartışmaları arasında girdi. Bunların üzerine bir de anayasa değişikliği paketi eklenince “gündemi yönlendiriyorlar” sözleri sokaktaki adamın gündelik yaşamında daha ağırlıklı yer almaya başladı.

Kamu politikalarında bir konunun gündeme getirilmesi, gündemin belirlenmesi politikanın formülasyonuna ve sorunsallaştırılmasına bağlıdır. Gündemi belirleyen, aynı zamanda sorunu formüle eden, onun yürütülmesi için uygun araçları üretendir. Bir başka deyişle, gündemi kontrol etme, politikanın belirlenmesi ve yürütülmesi ile ilişkilidir. Sürecin başı ile sonu politikanın niteliğine göre yer değiştirilebilir. Kamu politikaları incelenirken, iktidarın belirli bir politikayı gündeme getirmeme politikası, ya da yeni politika gündemleri oluşturarak gündemi değiştirmesi, asıl sorunsallaştırılması gereken politikalardan uzaklaş-tırmasının önemli araçlar olduğu kabul edilir.

Türkiye’deki mevcut ekonomik daralma ve kriz, 2009 yılının son dört ayında açılım, domuz gribi ve sınırötesi işbirliği vb. sorunlar aracılığıyla gündeme getirilmedi. Gündeme getirilmeyen, toplumun temel sorun alanlarına ilişkin uygulanan politikalardı. Bu açıdan asıl tartışılması

gerekenler yerine toplumun bazı kesimlerinin önceliği olan politikalar basın aracılığıyla tartışıldı. İlginçtir ki, buna benzer yorumların çeşitli kesimler tarafından paylaşılmasına karşılık, bu yorumlar keskin bir toplumsal muhalefete yol açmadı. Oysa komşu Yunanistan’da uygulanmak istenen tasarruf tedbirlerinin faturasını, doğal olarak ödemek istemeyen farklı toplumsal kesimler birleşerek, bunun için de geniş katılımlı protesto gösterileri düzenlenmekte, tüm bunlar da basının ilgisini çekmektedir.

İnsan için en önemlisinin eğitim, insanca bir iş ve düzgün bir sağlık hizmeti olduğunu düşünüyoruz. Demek ki, halkın gündemi bu. Biz de bu gündemin alt yapısını oluşturmak istiyoruz. Bunun için de bu büyüteçte, gündeme getirilmeyen, gündeme getirilmemesi de bir politika olan bu üç konuya ilişkin olgun bir bakış açısı üretme çabasına giriştik. Bu doğrultuda, dikkatimizi 2010 Yılı Programına verdik. Dr. Taner Akpınar eğitim politikasını, Dr. Esra Ebru Mavi sağlık politikasını, Dr. Can Umut Çiner istihdam politikasını 2010 Yılı Programı çerçevesinde değerlendirdi.

(Büyütec editörü : Dr.Can Umut Çiner)

Eğitim Hedefleri Açısından 2010 Yılı Programının Eleştirisi

Taner AKPINAR*

“Eğitim şart” sözüyle klişeleşen ve eğitimin önemi-ne yapılan vurgu, eğitimin içeriği söz konusu olduğunda kaybolmaktadır. Oysa ki, eğitim etkinliğinin kendisinden önce, içeriğinin ne olduğu ve ne olması gerektiği sorunsalı ön planda tutulmalıdır. Çünkü eğitim, evrensel gerçekliklerle doldurulmuş, zamana ve mekana göre değişmez bir içeriğe sahip değildir. Bu niteliğe sahip, yani evrensel gerçekliği olan bilgiler de eğitim programları içerisinde yer almaktadır. Örneğin dünyanın geoid şeklinde olduğuna ilişkin bilgi gibi. Ancak bu tür bilgiler eğitimin içeriğinde kısmi bir yer tutar. Eğitim süreci, biri eğitilenlere bu tür bilgilerin aktarılması, diğeri de belirli toplumsal değerlerin aşılmasından oluşan iki boyutlu bir etkinliktir. Bu nedenle, eğitim, belirli toplumsal sonuçlar elde etmeye hatta yeni bir toplum inşa etmeye dönük bilinçli ve amaçlı bir etkinliktir.

Eğitimin toplumsal amacı da, birincisi toplumun maddi temeli olan üretim sisteminin gereksinim duyduğu nitelikli işgücünü yetiştirmek, ikincisi de üretim sisteminin üst yapısal örgütlenme biçimi olan ulus devletin temel değerlerini yeni kuşaklara aktarmak olmak üzere iki boyutludur. Eğitim sistemi içerisinde bunlardan biri diğerine göre daha ön plana geçebilmektedir.

Örneğin, Türkiye’de Cumhuriyet’in ilk dönemlerinde ki eğitim politikalarına toplu olarak baktığımızda, eğitim

sisteminin sözünü ettiğimiz ikinci toplumsal amacının birinciye kıyasla çok daha ön planda olduğu görülmektedir. Millet Mektepleri, Halkevleri, Çırak Okulları Köy Enstitüleri gibi yapıtlar acil gereksinim duyulan pratik sorunların (okur-yazar olmayanlara okuma-yazma öğretmek, sanayi alanında gereksinim duyulan nitelikli insan gücünü yetiştirmek gibi) üstesinden gelmek, ancak daha da önemlisi devrimleri özümsemiş ve Cumhuriyet’e sahip çıkıp onu yaşatacak bir toplum yaratmak amacıyla hayata geçirilmiştir (Akpınar, 2006: 44).

Sonraki dönemlerde bu yapıtlar tasfiye edilmiş ve eğitim sisteminin toplumsal içeriği peyder pey değiştirilmiştir. Bu yazı, söz konusu bu içerik değişikliği irdelemeye dönük bir çabadır. İrdelemenin nesnesini yeni içerik oluştururken, materyalini yeni içeriğin somut bir şekilde ortaya konulduğu 2010 Yılı Programı oluşturmaktadır. Türkiye’de 1963’ten bu yana 5 yıllık kalkınma planları uygulanmaktadır. İçinde bulunduğumuz dönemde 2007-2013 arası yılları kapsayan 9. Plan ve içinde bulunduğumuz yılda da bu plan çerçevesinde hazırlanan 2010 yılı Programı yürürlüktedir.

Eğitimin toplumsal amacı konusunda 2010 yılı Programında somut olarak ortaya çıkan içerik değişikliği anlamlı bir değişimin programa yansımalarıyla sınırlı değildir. Bu, bir sürecin ürünüdür. Program incelendiğinde, aslında değişimin de ötesine geçilerek, bu konuda bir dönüşümün yaşandığı gözlenmektedir.

Türkiye’de 1940’lı yılların ortalarından itibaren Cumhuriyet’in ilk dönemlerindeki yönetim anlayışından

* Dr., Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Öğretim Görevlisi, Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Gönüllüsü

tam bir kopuş yaşanmış ve ilk dönemlerdeki politikalar rafa kaldırılarak bu politikaların ürünü olan yapılar da tasfiye edilmeye başlanmıştır. Köy Enstitüleri başta olmak üzere eğitimdeki kurumsallaşma çabaları, tasfiye sürecinde başı çekmiştir. Bu süreç büyük ölçüde tamamlandıktan sonra planlı kalkınma dönemine girilmiştir. Bu dönemde, diğer bütün konular gibi eğitim de plana programa bağlanmıştır.

Birinci ve İkinci Kalkınma Planı'nda, eğitim olanaklarının, toplumsal yarar ilkesi temelinde, tabana yayılması ve fırsat eşitliğinin sağlanması eğitim konusunda benimsenen temel hedeftir.⁽¹⁾ Ancak, kurumsal altyapıdan yoksun bu hedef kağıt üzerinde kalmaya mahkum olmuştur. Bu tür hedeflerin düşünsel düzlemde var olması bile rahatsızlık yaratmıştır. Üçüncü Kalkınma Planı'nda, önceki iki plandaki eğitim hedeflerinden adeta şikayet edilmiş ve bu konuda değişiklik talebi dile getirilmeye başlanmıştır: "Birinci ve İkinci Planlarda tüm eğitim sistemi, fırsat eşitliğinin gerçekleşmesi ve gelir dağılımının düzeltilmesi amacıyla yönelmiş, bir araç olarak alınmıştır."⁽²⁾

Üçüncü Plan'da, eğitim konusunda toplumsal hedeflere öncelik vermek yerine, ekonomik ve sosyal taleplerin dengelenmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır. Bu dengenin sağlanması için de, eğitimin, üretim sisteminin insangücü gereksinimini karşılayacak bir yapıya kavuşturulacağı belirtilmiştir.⁽³⁾

Üçüncü Plan'da içerik değişikliği talebi dile getirilmiş ancak, bu yönde somut adımların atılması daha sonra olmuştur. 1980 sonrası dönemde yaşanan ekonomik ve toplumsal dönüşüm, eğitim politikalarında da değişimin yönünü ve içeriğini belirlemiştir. Dışa açık piyasa düzenine geçiş süreci on yıla yakın bir sürede rayına oturtulduktan sonra, eğitime, piyasanın aksaklıklarını giderme (Boratav, 2005: 174) ve piyasanın gereksinimlerine uygun insangücü yetiştirme rolü biçilmiştir.

Piyasa düzeninde ortaya çıkan işsizlik ve gelir dağılımı eşitsizliği gibi aksaklıklar yapısal bir sorun olarak değil, bireylerin yeterli insan sermayesine -uygun eğitime sahip olmama ya da eğitimsiz olma- sahip olmaması gibi kişisel yetersizliklerinden kaynaklanan sorunlar olarak gösterilmektedir. Sorun bu şekilde ortaya konulunca buna karşı yapılacak şey de, bireylerin uygun düzeyde bir insan sermayesi biriktirmesini sağlamaktır. Eğitim bireysel yetersizlikleri gidermeye yönelik bir insan sermayesi biriktirme aracı olduğuna göre, eğitim olanaklarından yararlananların da bunun karşılığında bir bedel ödemesi gerekecektir.

Perde arkasında bu tür düşüncelerin yattığı eğitim sisteminin dönüştürmeye yönelik somut hedefler, Altıncı Plan ve sonraki planlarda ortaya konulmaya başlanmıştır. Altıncı Plan'da özel kesimin okul açması ve vakıfların özel üniversite kurmasının teşvik edilmesi;⁽⁴⁾ Yedinci ve Sekizinci Plan'da ise ekonominin nitelikli insangücü gereksiniminin karşılanması, uluslararası rekabet gücünün geliştirilmesi ve eğitimde özel sektörün daha fazla yer almasının özendirilmesi⁽⁵⁾ eğitimin temel hedefleri arasında yer almıştır.

Dokuzuncu Plan'da da, sık sık, eğitimin, ekonominin ve işgücü piyasasının talepleri doğrultusunda şekillendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.⁽⁶⁾

2010 yılı Programında ise, eğitim konusunda biri işgücü piyasasındaki sorunları çözmeye, diğeri de top-

lumsal gelişmeyi sağlamaya yönelik iki hedef ortaya konulmaktadır. İlki çok kısa ve öz bir şekilde ifade edilmektedir: Ekonominin talep ettiği alanlarda insan gücü yetiştirilmesi ve eğitim ile işgücü piyasasının daha esnek bir yapıya kavuşturulması.⁽⁷⁾ Diğer hedef ise, düşünme, algılama ve sorun çözme yeteneği gelişmiş, Atatürk ilkelerine bağlı, demokratik, özgürlükçü, milli ve manevi değerleri özümsemiş, yeni fikirlere açık, kişisel sorumluluk duygusuna sahip, çağdaş uygarlığa katkıda bulunabilen, bilim ve teknoloji kullanımına ve üretimine yatkın, sanata değer veren, beceri düzeyi yüksek, üretken ve yaratıcı bilgi çağı insanını yetiştirmek olarak ortaya konmaktadır.⁽⁸⁾

2010 yılı programı, eğitim konusunda ortaya koyduğu hedefler bakımından ayırt edici bir özellik taşımamakta, hem parçası olduğu 9.Planla hem de önceki planların bazılarıyla uyum içerisinde bulunmaktadır. Bu uyumluluk iki noktada belirginleşmektedir. Birincisi, eğitimin planlı programlı bir şekilde piyasalaştırılması ve piyasanın hizmetine sunulmasıdır! Üçüncü Plan'da eğitimin toplumsal eşitsizlikleri giderici bir araç olarak görülmesi, yakınma konusu edilirken, gelineen noktada, eğitimin piyasa düzeninin bir aracına dönüştürülmesi ana hedef haline gelmiştir. İkincisi ise, toplumsal gelişmeyi sağlamaya yönelik olduğu söylenen hedeflerdir. "Atatürk ilkelerine bağlı..." diye başlayan ve ardı arkası kesilmeyen bu hedefler, eğitimin piyasalaştırılması sürecine denk düşen planların hepsinde, neredeyse birbirinin aynı ifadelerle, yer almıştır. Bunlar arasında toplumsal eşitsizlikleri gidermeye dönük hedeflerin artık yer almadığı görülmektedir.

2010 yılı Programında, ironik bir şekilde, 15'ten yukarı yaştaki 4 milyon 863 bin kişinin okur-yazar olmadığı bilgisine yer verilmektedir.⁽⁹⁾ Bu bilgi, başka hiçbir söze yer bırakmadan, bir ayıbı gözler önüne sermektedir. "Atatürk ilkelerine bağlı..." diye başlayan ve birtakım muğlak ifadelerle uzun uzadıya sıralanan hedefler listesi psikolojik suçluluk duygusunun dışavurumu olsa gerektir.

Eğitim, bireyi toplumsal amaçlar temelinde biçimlendirmeye dönük bir etkinlik süreci olmaktan çıkartılıp, bireyin -piyasanın diliyle söyleyecek olursak insan sermayesi biriktirebilmek için- kendisine yaptırdığı ve son tahlilde hem ulusal hem de uluslararası düzeyde (Fişek, 2005) piyasa mekanizmasına hizmet eden bir yatırım aracına dönüştürülmektedir.

Dipnotlar

- (1) Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967), s. 441-442; İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972), s. 1968: 158.
- (2) Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977), s. 88.
- (3) Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977), s. 640.
- (4) Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994), s. 294.
- (5) Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000), s. 27; 7 Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005), s. 223.
- (6) Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013), s. 39 ve 84.
- (7) 2010 yılı Programı, s. 185.
- (8) 2010 yılı Programı, s. 197-198.
- (9) 2010 yılı Programı, s. 190.

Kaynaklar

- Akpınar Taner, (2006), Çocuk Emeği Sorununa Çağdaş Bir Yaklaşım: KİT'lerin Çıracak Okulları, Cumhuriyet'in Anıt Kurumları Dizisi: 3, Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı, Ankara.
- Boratav Korkut, (2005), Türkiye İktisat Tarihi 1908-2002, 9.Baskı, İmge Kitabevi, Ankara.
- Fişek A. Gürhan, (2005), "Küreselleşmenin Yakıtı: Beyin Göçü," Çalışma Ortamı Dergisi, Sayı: 81, s. 10-11.

2010 Yılı Programı'nın İstihdamın Arttırılması Hedefi

Can UMUT ÇİNER*

İstihdam politikası, devletin kendi halkını ve onun geleceğini şekillendirdiği politikadır. Türkiye'de işsizlik, hem ulusal hem de uluslararası düzeyde çarpıtılmış istatistiksel verilerle kapatılmaya çalışılsa da, sosyal yardımlardan ve işsizlik sigortasından sorunun büyüklüğü rahatlıkla görülebilir. Görüldüğü konusunda da, hemen herkesin hem fikir olduğunu da düşünürsek, neden buna ilişkin tutarlı, kalıcı ve çözüm üreten yaklaşımlar ortaya atılmıyor? Ya da tersini düşünelim. İşsizlik madem ki çok yakıcı bir sorun, neden iktidarlara sarsamıyor? Toplumu yönetenleri buna ilişkin insanca tedbirler almaya neden itemiyor?

Türkiye'de işgücü piyasası bir yandan kent-kır ayrımına dayalı, ikili bir özellik gösterirken, diğer taraftan açık işsizliğin yanında eksik istihdam ve düşük ücretle çalışma sorunu bulunmaktadır. Ayrıca, enformel ve esnek çalışma, çocuk ve genç işsizliği Türk işgücü piyasasının özelliği olarak öne çıkmaktadır. Tüm bu sorunlara 2010 yılı Programı açısından bakacak olursak, Türkiye'de, istihdamın artırılması hedefinin doğru bir hedef olduğu söylenebilir. Ancak, acaba bu hedef, programda gerçekçi politikalar ile desteklenmiş ve temellendirilmiş midir?

Neyse ki, 2010 yılı Programı, kısaca değindiğimiz karamsar tabloya değinerek başlamaktadır. Buna göre, Program, işsizlik oranının 2008 yılında % 11, aynı yıl tarım dışı işsizlik oranının % 13,6 ve genç işsizliğinin % 20,5'e yükseldiği saptamıştır. İşsizlik oranının belirlenmesi yöntemlerini ve resmi istatistiklerin gerçekliğini bir yana bırakacak olursak, Program, küresel krizin istihdam üzerine etkisini kabul etmektedir. Sosyal politika açısından ekonomik kriz koşullarının kabulü, zorunlu olarak politika ve stratejilerde bir değişim anlamına gelmesi beklenir. Bu varsayım altında Programı değerlendirdiğimizde bazı sonuçlar üzerinde durmak gerekir.

2010 Yılı Programı'nda istihdamın artırılması başlığı altında üç temel politika tanımlanmıştır. Bunlar, işgücü piyasasının geliştirilmesi, eğitimin işgücü talebine duyarlılığının artırılması ve aktif işgücü piyasası politikalarının geliştirilmesidir.

İşgücü piyasasının geliştirilmesinin temel amaç ve hedeflerine bakılacak olursa⁽¹⁾, buna göre rekabetçi bir ekonomi ve bilgi toplumuna dönüş doğrultusunda istihdam olanaklarının geliştirilmesi, işsizliğin azaltılması ve işgücü piyasasının etkinleştirilmesi hedeflenmiştir. Bu hedefler gerçekte ne anlama gelmektedir? İstihdamın artırılması ve işsizliğin azaltılması politikalarının hedefi, araçları ve yöntemi tanımlanmadığı sürece muğlaktır. Bunun yanında daha da anlaşılamayan, bir başka deyişle çok şey ifade eder gibi görünüp aslında tek bir gerçeği saklayan, bir hedef varsa o da işgücü piyasasının etkinleştirilmesidir. İşgücü piyasasının etkinleştirilmesi, işgücü piyasası araçlarının özel sektör açısından etkinleştirilmesi anlamına gelmektedir. Bir başka deyişle, işsizliği azaltma hedefi ile ilişkilendirilmesi için tanımlanmasına gereksinim vardır.

Programın bu kısmında, net bir biçimde istihdam odaklı rekabet edebilir bir büyüme hedefine, esneklik ile güvenlik arasında bir denge kuran etkin bir işgücü piyasası oluşturulması hedeflenmiştir. Bu hedef ulusal bir istihdam stratejisi ve eylem planının oluşturulması; toplu iş hukuku ve iş

sağlığı ve güvenliği alanlarında AB ve ILO normlarına uyumun sağlanması; sosyal diyalog için Ekonomik ve Sosyal Konsey'in yeniden canlandırılması gibi politika önerileriyle tanımlanmıştır.

Planlı dönemden bugüne, özellikle 3. ve 4. Beş Yıllık Kalkınma Planları'nda farklı adlarla toplumsal uzlaşma arayışlarının olduğu bilinmektedir. Ekonomik ve Sosyal Konsey'in de işlevsellik kazanması ve sosyal diyalogun önemli bir aracı olması önemlidir. Ancak bugüne kadar bu yönde adımların son derece yetersiz kalmasının nedenleri tartışılmadan ve Konsey'in yapısı-kimliği oturtulmadan Program'daki bu hedefin de gerçekliği sorgulanmalıdır. Son olarak bu konuda, Ekonomik ve Sosyal Konsey'in anayasal bir kurum olması yönünde çalışmaların olduğu da vurgulanmalıdır.

İkinci başlık altındaki temel amaç daha net bir biçimde programda ifade edilmiştir. Buna göre, "eğitimin işgücü talebine olan duyarlılığının artırılması amacıyla hazırlanan yaşam boyu eğitim stratejisi dikkate alınarak, ekonominin talep ettiği alanlarda insan gücü yetiştirilmesi ve eğitim ile işgücü piyasasının daha esnek bir yapıya kavuşturulması hedeflenmektedir". İkinci başlık altında mesleki eğitim ile piyasa arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Bu doğrultuda, mesleki ve teknik ortaöğretimde kurulan modüller sisteminin geliştirilmesi ve yükseköğretimdeki mesleki ve teknik eğitim programlarının da bu yapıyla uyumlu hale getirilmesi; Mesleki Eğitim ve Öğretim Stratejisi'nin hazırlanacağı; ulusal mesleki yeterlilikler sisteminin güçlendirilmesi ve öncelikli sektörlerde meslek standartları geliştirilmesi çalışmalarına hız verilmesi politikalarının uygulanması belirlenmiştir. Özellikle, istihdam ve eğitim arasındaki ilişkinin geliştirilmesine yönelik bu girişimlerin uzun zamandır İŞKUR'un gündeminde olduğu, bununla ilgili yurtdışı kaynaklı projeler uyguladığı bilinmektedir. Buradaki sorun, eğitim ile bağının net bir biçimde tanımlanmamış, nüfus yapısının özellikleri göz önünde tutulmamış, sanayileşme politikası ile ilişkilendirilmemiş olmasıdır. Mikro ölçekli, hedef grupların mesleki eğitime kazandırılması, kuşkusuz o toplumsal kesim için kabul edilse de, toplumun geneline yayılmayan her politika demetinin uzun vadeli olamayacağı da bilinmelidir.

Son olarak aktif işgücü politikalarının geliştirilmesi başlığı altında hedeflenen politikaların işgücü piyasasının ihtiyaçları doğrultusunda geliştirilmesi, yaygınlaştırılması ve bu kapsamda sunulan hizmetlerin kalitesinin yükseltilmesi öngörülmüştür. Aktif işgücü piyasası politikaları, Türkiye'de özellikle 1990'lı yılların sonlarından itibaren uygulanmaya başlamış; bu politika somut olarak İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun kabuk ve kimlik değiştirmesine neden olmuş; işsizlik sigortası ve özel istihdam bürolarının önünü açmıştır. Türkiye'de aktif politikaların, 2010 yılı itibarıyla önemli bir geçmişe sahip olmasına karşılık, istihdamın artırılması-na yönelik bir çare olamadığı ortadadır.

Yukarıda sorduğumuz sorular ışığında, 2010 yılı Programı'nın da, neoliberal çerçeve içinde daha önceki politikaların bir devamı olduğu rahatlıkla görülmektedir. Program, işsizliğe yapısal bir çözüm getirebilecek bir politika demeti sunamamaktadır.

Dipnot

(1) DPT, 2010 Yılı Programı, s.183.

* Dr., AÜ SBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Fişek Enstitüsü
Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Gönüllüsü

2010 Yılı Programı ve Sağlıkta Piyasa Düzeni

Esra Ebru MAVİ*

Sağlık hizmetlerinde reform çalışmaları devlette reform çalışmalarının bir parçasını oluşturmaktadır. Bu çalışma, sağlıkta söz konusu olan değişimi 2010 Yılı Programı üzerinden anlamaya odaklanmıştır. Türkiye’de son dönemdeki sağlık politikaları, çeşitli politika metinlerinin inceleme nesnesi olarak ele alınması ile değerlendirilebilir. Bu noktada hükümet programları önemli ipucu niteliğindedir. 59. Hükümet (14.03.2003 -29.08.2007) programında sosyal devlet anlayışı ile sağlık hizmetlerinin yerine getirilmesinin karşılığını özel sektöre işbirliğinde bulması, “Sosyal devlet nedir? Sosyal devlet temel hizmetleri hangi yolla yerine getirir?/getirmelidir?” sorularını akla getirmektedir.

İçinde bulunduğumuz yılı kapsayan 2010 Yılı Programı, Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007-2013) çerçevesinde hazırlanmıştır. 9. Plan’da⁽¹⁾ AKP Hükümeti’nin sağlık sektöründeki yol haritası olan Sağlıkta Dönüşüm Programı’na gönderme yapılmış ve Programın oluşturulma gerekçelerine yer verilmiştir. Plan’da⁽²⁾ önümüzdeki dönemde sağlık sektöründe örgütlenme süreci ile ilgili yapılacaklar sıralanmıştır.

2010 Yılı Programı’nda sağlık alanındaki gelişmeler olduğu ve bunun da Sağlıkta Dönüşüm Programı’nın etkisiyle gerçekleştiği söylenmiştir. 2010 Yılı Programı’nda sağlık personelinin bölgeler arasında dengesiz dağılımı sorunu, Sağlık Bakanlığı tarafından uygulanan “mecburi hizmet” ile personel dağılım çalışmaları gösterilmiştir. Türkiye’de hekimlere yönelik 1981 yılında 2514 sayılı Yasa ile uygulamaya konulan “zorunlu hizmet”⁽³⁾ uygulaması Haziran 2003 yılında kaldırılmış, Temmuz 2005 tarihinde yeniden gündeme gelmiştir. Sağlık hizmetleri, büyük ölçüde, teknolojik destek gerektiren bir alan olup, temelde ekip hizmetidir. Buna karşın sağlıkta dönüşüm adıyla kurgulanan sistemde, sağlık hizmetlerinin verilebilmesinin tamamen hekimlere bağlanması bu yöndeki uygulamaların başarısızlığını gözler önüne sermektedir. Diğer yandan hekim açığını azaltmak için tıp fakültesi kontenjanının artırılması yoluna gidildiği ifade edilmiştir. Bu durum da her bir tıp fakültesinin açılmasına, ayrıca var olan tıp fakültelerinin kontenjanlarının artırılarak eğitim kalitesinin düşmesi riskine yol açmaktadır.

Program’da üç politika önceliği sıralanmıştır. Bunlara göz atıldığında:

1- Sağlık Hizmetlerine Erişilebilirliğin Arttırılması:

Buna yönelik başlıca tedbirlere bakıldığında öncelikle aile hekimliği sisteminin yaygınlaştırılacağı, sağlık personeli sayısının artırılması ve yurt genelinde dengeli dağılımına yönelik olarak çalışmalar yapılacağı, Sağlık Bakanlığının yeniden yapılandırılmasına ilişkin mevzuat çalışmalarının tamamlanacağı, Kamu Hastane Birlikleri’nin oluşturulması için pilot uygulamaların başlatılacağı söylenmiştir.

Sağlıkta Dönüşüm Programı’nın önemli bir ayağı olan aile hekimliği sistemi⁽⁴⁾ ile sosyalleştirilmiş hizmet anlayışının gereği olarak verilecek hizmetlerin ücretsiz olacağı, hekim dağılımının dengeye kavuşacağı, böylece herkesin eşit oranda, etkin, güvenilir hizmet alacağı savunulmaktadır.⁽⁵⁾ Sağlıkta Dönüşüm Programı ile 2010 Yılı Programın-

da belirtilen “sağlık ocaklarının güçlendirileceği” ve koruyucu sağlık hizmetlerine öncelik verileceği savına karşın, aile hekimliği uygulamalarının esas olarak sağlık ocağı sistemine alternatif olduğu düşüncesi dönemin Sağlık Bakanlığı üst düzey yetkilileri tarafından⁽⁶⁾ “Sağlık ocaklarına dayalı birinci basamak örgütlenmesinde, doktorla hasta arasındaki hizmet alıcısı-hizmet sunucusu ilişkisi, kalıcı, düzenli ve uyumlu bir ilişki niteliğinde değildir. Hizmeti doğrudan alanla veren arasında biçimsel yapıyı öne çıkaran hiyerarşik-örgütsel başvuru kademelenmesi; doktorun insanla doğrudan ve kalıcı ilişkisini ortadan kaldırarak belirsiz ve anonim bir kurum-insan ilişkisi düzeyine indirmiştir.” sözleriyle ifade edilmiştir.

AKP Hükümeti’nin uluslararası finans kurumlarının da baskısı ile uygulamaya koyduğu Sağlıkta Dönüşüm Programı’nın temelini oluşturan aile hekimliği sistemi toplum odaklı ve koruyucu sağlık hizmeti anlayışı yerine birey odaklı ve tedavi edici sağlık hizmeti anlayışını yerleştirmeye yönelmiştir. Sosyalleştirme dönemi ile yerleşen “ekip hizmeti” anlayışı yerini sözleşmelilik esası ve “performans değerlendirme sistemi”⁽⁷⁾ ne bırakmıştır. Aynı işi yapan sağlık personelinin sözleşmeli-memur ayrımı ile farklı maaş almalarına bir de döner sermaye gelirlerinden aldıkları payların farklılığı ve farklı performans ücretleri de eklenince çalışma barışı zedelenmeye başlamıştır. Performans sistemi ile ilgili olarak TTB tarafından hekimlerin görüş ve önerilerini açığa çıkarmaya yönelik olarak yapılan araştırmanın sonuçları çarpıcıdır.⁽⁸⁾ Bu çalışmanın sonuçları, performans sisteminin sağlık hizmetlerinin kendine özgü özellikleri nedeni ile uyumsuz uygulama olduğunu göstermede önemli bir örnek niteliğindedir.

Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze sağlık personeli konusunda gündeme gelen ve ayrıca 2010 Yılı programında sağlıkta en önemli sorunlardan biri olarak gösterilen personelin yurt içindeki dağılımının dengesizliğinin 8 Haziran 2004 tarihli ve 25486 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Sağlık Bakanlığı Atama ve Nakil Yönetmeliğinin 2 nci maddesinde 2006 yılında başlatılan Personel Dağılımı Cetveli (PDC) uygulamaları⁽⁹⁾ ile aşılmaya çalışıldığından söz edilmiştir. Diğer yandan sağlık personelinin yurt içinde dengeli dağılımını sağamaya yönelik 24 Temmuz 2003 tarih ve 25178 Sayılı Resmi Gazete ile yayımlanan 4924 sayılı “Eleman Temininde Güçlük Çekilen Yerlerde Sözleşmeli Sağlık Personeli Çalıştırılması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun”⁽¹⁰⁾ yürürlüğe girmesi ile birlikte sözleşmeli sağlık personeli kapsamı genişletilmiştir.

2010 Yılı Programında Sağlık Bakanlığı’nın yeniden yapılandırılmasına ilişkin mevzuat çalışmalarının tamamlanacağı tedbiri değerlendirildiğinde bunun da devletin küçültülmesi amacına yönelik hukuksal meşruiyetin sağlanması çabasını taşıdığı anlaşılmaktadır. Sağlıkta Dönüşüm Programı’nda bu öğeye karşılık gelen, “Planlayıcı ve Denetleyici Sağlık Bakanlığı” olan 1. bileşendir. Program’da devletin sağlık hizmetlerinde reform çalışmalarını yapma gerekçelerine devletin hantal yapısı neden gösterilerek sağlık hizmeti sunumundan çekilmesi gerektiği savunulmuştur. Bunun gibi gerekçelerle, Dünya Sağlık Örgütü’nün

* Dr., Araştırmacı

genel merkezi Cenevre'de Sağlıkta Kamu-Özel Ortaklığı Girişimi oluşturulmuştur.⁽¹¹⁾ Türkiye'de sağlık sektöründe örgütlenmenin özelleştirme uygulamaları ile geldiği son nokta Sağlık Bakanlığı örgütlenmesinde ortaya çıkan "Kamu-Özel Ortaklığı Dairesi Başkanlığı" dır.⁽¹²⁾

Sağlık hizmetlerine erişilebilirliğin artırılması önceliğinden Kamu Hastane Birlikleri'nin oluşturulması, Sağlıkta Dönüşüm Programında "Yaygın, Erişimi Kolay ve Güler Yüzlü Sağlık Hizmet Sistemi" başlıklı 3. bileşenin 3. alt başlığı olan "İdari ve Mali Özerkliğe Sahip Sağlık İşletmeleri" ne karşılık gelmektedir. Bu kapsamda gündeme "Kamu Hastane Birlikleri Pilot Uygulaması Hakkında Yasa Tasarısı"⁽¹³⁾ alınmıştır. Yasa Tasarısında yönetim kademesinde görevlendirilecek personelin "sözleşmeli" statüde çalıştırılması öngörülmektedir. Bu hüküm, Anayasa'nın 128 maddesine aykırı niteliktedir.⁽¹⁴⁾ Daha önce de 3359 sayılı Sağlık Hizmetleri Temel Kanunu'nun çeşitli maddelerinde yer alan sözleşmeli personel çalıştırılmasına ilişkin hükümler yargı kararları ile iptal edildiğinden Tasarıda yer alan bu hükmün de iptal edilmesi olasılığı yüksektir.⁽¹⁵⁾ Bu düzenlemelerle memurların "güven" üzerine kurulan çalışma anlayışı içinde çalıştırılması yerine esnek çalışma koşulları ile istihdam edilmeleri söz konusudur.

2- Koruyucu Sağlık Hizmetlerinin Güçlendirilerek Yaygınlaştırılması: Buna yönelik olarak acil sağlık hizmetlerinin güçlendirileceği, bulaşıcı olmayan hastalıklara yönelik koruyucu sağlık programlarının hazırlanacağı, bulaşıkla oranın yükseltileceği ve son olarak da bulaşıcı hastalıkların kontrolünü sağlamak amacıyla Sağlık Bakanlığının tanı koyma, bildirim ve izleme fonksiyonlarının güçlendirileceği bildirilmiştir. Yalnızca bu sözler bile, yaklaşımın ne denli yalınlatıldığını anlatmaya yeter.

3- Sağlık Harcamalarında Etkinliğin Arttırılması: Bu önceliğe yönelik dikkat çeken tedbir olarak sağlık tesislerinde teşhise dayalı fiyatlandırmanın yaygınlaştırılması öngörülmüştür. Sağlık harcamalarının öngörülen bütçe hedeflerini aşması sonucunda "Tedavi Yardımına İlişkin Uygulama Tebliği" 1 Temmuz 2006 tarih ve 26215 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu sistem, sağlık kurum ve kuruluşuna başvuran hastanın hastalığı ve bu hastalığın teşhis ve tedavisi için yapılan iş ve işlemler dikkate alınmaksızın baştan belirlenen bir miktar ödemesini anlatmaktadır. Getirilen bu sisteme Türk Tabipleri Birliği (TTB) dava açmış ve Tebliğ Danıştay 5. Dairesinin 13 Ekim 2006 tarih ve 2006/5135 Esas Numaralı Kararı ile iptal edilmiştir.⁽¹⁶⁾ Bu tebliğ, sağlık hizmetlerinin temelini oluşturan "Hastalık yoktur hasta vardır." düşüncesine ters bir anlayışı yansıtmaktadır. Çünkü her hastanın/hastalığın

tedavisi farklı seyredebilir. Bu önceliğe paralel bir uygulama da Sağlıkta Dönüşüm Programında hizmet sunumunun ve finansmanın tek elde yürütülmesinin verimsizliğe yol açtığı düşüncesinden hareketle 19 Şubat 2005 tarihinde çıkarılan 5283 sayılı yasa ile SSK'ya bağlı sağlık kuruluşları ve personeli Sağlık Bakanlığı'na devredilmesidir. Sağlıkta Dönüşüm Programındaki "Herkesi Tek Çatı Altında Toplayan Genel Sağlık Sigortası" başlıklı 3. bileşen, 2010 Yılı Programında sağlık harcamalarının etkinliğinin artırılmasına yönelik düzenleme niteliğindedir. 5510 sayılı "Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu", 31.05.2006 tarihinde TBMM'de kabul edilip 16.06.2006 tarihli ve 2600 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yasa tüm çalışanlar için tek bir sağlık ve sosyal güvenlik sistemi getirmektedir.⁽¹⁷⁾ Sağlık sigortası için prim ödeme gücü olarak kabul edilen kişi başına asgari ücretin üçte biri ölçütü birçok ailenin sağlık sigortası primi ödemede sıkıntı yaşayacağını göstermektedir.⁽¹⁸⁾ Son olarak Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından 18 Aralık 2009 tarihinde yayınlanan Tebliğ ile kamu personeli de GSS kapsamına alınmıştır.⁽¹⁹⁾

Önceki hükümet programlarında da yer bulan fakat dilekten öteye gitmeyen sağlık hizmetlerinin özel sektöre açılmasının 2002 yılı sonrasında hayat bulmasının en önemli nedenleri, bu düşüncenin arkasında büyük ölçüde küresel sermayenin baskısı ve ulusal ölçekte de bu düşüncenin güçlü bir siyasi irade ile hayata geçirilmedeki kararlılığıdır. Ancak bu kararlılık, halkın beklentileri ile uyumsuzdur. Çünkü sağlık hizmetlerinden yararlanamada eşitsizliğe, yurttışa üzerindeki parasal yükün artmasına ve dağılımda adaletsizliğe yol açmaktadır.

Bu kararlılık aynı zamanda, sağlık personelinin beklentileri ile de uyumsuzdur. Sağlık hizmetleri emek yoğun sektördür. Bu nedenle çalışanlara "Yarınım ne olacak?" sorusundan uzak, esnek çalışma koşulları yerine iş güvenceli, sendikal haklardan yoksun bırakılmadan, insanca yaşama koşullarına göre maaş verildiği ve çalışma barışının sağlandığı bir çalışma ortamı oluşturulmalıdır.

KAYNAKÇA

Aile Hekimliğine Bakış, Memur-Sen Konfederasyonu Sağlık-Sen Yayını, (Der.) Ömür Akyıldız Ereğiz, Ankara 2007.

Aksakoğlu, Gazanfer, "Uluslararası Sermaye ve Bağımsızlık Pazarı", **Toplum ve Hekim**, C.18, S.5 Eylül-Ekim 2003, s.325-330.

Ne yapılmalı ?

1. İşe başlamadan önce risk değerlendirmesi ya-
pılmalıdır.
2. İşçilerin üzerinde durduğu bendin üzerine her-
hangi bir yükten gelebilecek en az 100 kilo-
gramlık bir yükte dayanabilecek şekilde korkuluk
yapılmalı ya da emniyet kemelerini bağlayabi-
lecekleri bir halat gerilmelidir.
3. İnşaat sahasında bulunan tüm işçiler baret, de-
limnez tabanlı iş güvenliği ayakkabısı, iş güven-
liği gözlüğü , iş eldiveni ve iş elbisesi kullanmalı-
dır.
4. Baret üzerindeki işçiler en azından düşülebilecek
kenara yaklaşımlarını engelleyecek emniyet ke-
meri kullanmalıdır.
5. Sepet içerisinde aşağıya indirilen işçiler, sok
emcili, paraşüt tipi emniyet kemeri kullanmalı-
dır.
6. Vinç, halatı ve personel taşıyan sepet, yetkili uz-
man kişilerce kontrol ve test edilmeli ve sertifika-
landırılmalıdır.
7. Personel işleme başlamadan önce, vinçin ha-
latını, taşıma/sepetini, emniyet kemeri
vb. tekerar kontrol etmelidir.
8. Vinç operatörü ve vinç işaretcisi eğitilmiş ve sertifi-
kallı olmalıdır.
9. Kullanılan işçi taşıma Sepetinin kapasitesi önce-
den belirlenmiş olmalıdır.
10. Tüm personel yüksekte çalışırken, riskler ve alına-
cak önlemler konusunda iş sağlığı ve güvenliği eğitilmiş olmalıdır.

İKİ DAKİKA DÜŞÜN

İrade / Öyle İse Kışkırtma!

Taşkın YILDIRIM*

Dünyada 1950'li yıllardan sonra birçok değişime paralel sağlıklı insan veya sağlıklı olma kavramına bakış da değişmiştir. Önceleri hastalık ya da sakatlığın olmaması "sağlıklılık" olarak görülürken şimdilerde bedensel, ruhsal, sosyal, zihinsel, duygusal yönlerden tamamen iyi olma ön plandadır. Yani artık, yetkin hastanenin sağlık kurulundan "sağlıklılık belgesi" almak (işe başvuru, ehliyet, pasaport çıkartma, çay evi ya da lokanta işletmek amacıyla) bireyin tam anlamıyla sağlıklı olduğunun kanıtı değildir. O halde sağlıklı toplum hedefine sadece hastalıklardan arınma çabalarıyla erişilemez.

Bu kapsamda sağlık, eğitim, sosyal yardım, sanayi, askerlik, yargı alanlarında çalışan profesyonellere önemli bir sorumluluk düşmektedir. Gerçekten günümüzde bu kişiler, farkındalığı yüksek, kendi ayakları üzerinde durabilen, sağlıklılık koşullarına uygun yaşam alışkanlıklarını sürdüren, üreten ve üretileni paylaşan, toplumsallaşmış ve uygar (kentileşmiş) insanı oluşturmaya çalışmalıdırlar. Ancak beklentiler ile mevcut durum arasında bir uyum söz konusu mudur?

Bilindiği gibi çağımızda medya ve akademik dünya şiddet, cinnet, empati eksikliği, bireysel ve toplumsal kıyım ve intiharlar ve süre giden savaşlar çözümlenmeye çalışılmakta; insanın bu durumlara neden çözüm bulamadığı anlaşılmak istenmektedir. Bu bağlamda, bu çalışma "dürtü kontrolü"nü ve bu kontroldeki zaafıların yıkıcı etkilerini açıklamayı amaçlamaktadır.

Freud, "elinde küçük bir büyütle kapsamlı insan yapısını incelemiş" ve insanın doğası gereği "Kötü" olduğu kararına varmıştır. Buna göre insanoğlu, yaşam (eros) ve ölüm (thanatos) içgüdüleriyle varolmuştur. "İd"i içine doğduğu aile, toplum ve kültür içerisinde ehlileşmesiyle birey sağlıklı bir egoya kavuşabileceği gibi kişilik bozukluklarının eşlik edebileceği uyumsuzluğa da yol açılabilir. O nedenle, Freud yaşamın ilk beş-altı yılının sağlıklılık ve uyumluluk açısından çok önemli bir gelişim ve öğrenme süreci olduğunu ifade etmektedir (Burger, 2006; Fenichel, 1974; Freud, 1998; Geçtan, 1993; Odağ, 1999; Özakaş, 2004).

Freud'un ilke, kavram ve teknikleriyle oluşan psiko-dinamik kuramda, sağlıklılık fiziksel iyi oluşun yanı sıra psikolojik ve sosyal olarak iyi oluşu kapsamaktadır. Bu nedenle sağlıklılık, çalışabilme (üretebilme), sevebilme /sevilebilme, eğlenebilme ve dinlenebilme boyutlarını da içermektedir.

Kuşkusuz artık, insan organizması pek çok açıdan bilinir hale gelmiştir ki bu da hastalık ve tedavi açısından bilimsel ilerlemelere zemin hazırlamıştır. Gelişmiş ülkelerde bebek ölüm oranlarının binde yedilere kadar düşürülmesi, ortalama yaşam süresi seksenlerin üzerine çıkarılması bunun bir sonucudur. Ancak hastalıkların kontrolüne verilen öncelik ruhsal incinmelerin ikinci planda kalmasına neden olmuştur. Oysa bir insanı insan yapan temel özellikler, beyin fonksiyonel özellikleri ve onun üzerine inşa ettiği kimlik ve kişilik örüntüsüdür (Özakaş, 2004).

Günümüz insanının atalarından farklı olarak yaşadığı zorluklar içerisinde belki de en önemlisi kendisi ve kendi türündekilerle yaşayabilmenin getirdiği zorluklardır. İnsanın insanla mücadelesi çağlar boyunca sürmüştür; ve günümüzde daha da karmaşıklaşmıştır (Yıldırım, 2006). Teknolojinin hızla ilerlemesi, toplumların kültürel yapılarının yoğun hareketliliği ve kültürlerarası değiş tokuşların hızlanması sosyal ve bireysel kimliklerde ciddi uyuşmazlıklara, kod karmaşalarına ve sonuçta bunaltı ve sıkıntıya neden olabilmektedir. İşte böyle bir ortamda bireyler ruhsal bir çaresizlik, yabancılaşma ve açmazın içine düşmektedirler (Özakaş, 2004). Bu bağlamda gelişen teknoloji karşısın-

da bireylerin psiko-sosyo-kültürel uyumlarını sağlamak üzere destek verilmesi zorunludur. Kılıççı'ya (2000) göre kaçınılmaz teknolojik ve toplumsal değişimler karşısında kimi önlemlerin alınması yerinde olacaktır. Bu önlemlerin belki de en önemlisi uyum gücünü ve ruh sağlığını desteklemektir. Bu işlevi üstlenmesi beklenen çağdaş toplumsal kurumlar içinde eğitim kurumlarının en büyük sorumluluğu üstlenmesi kaçınılmazdır.

Günümüzde kitle iletişim araçları bizi hem dünyadan hem de yakın çevremizde olup bitenden hızla haberdar etmektedir. İnsanların özel yaşamlarının TV ekranından hatta cep telefonundan pek çok kişiye ulaşmasıyla, özellikle şiddet, cinnet gibi olaylara kayıtsızlık ve sistemli bir duyarsızlaşma meydana gelmektedir. Söz konusu bilişsel, duygusal, psikolojik, sosyal bombardıman sağlıklı bir değerlendirme (analiz, sentez) yapmayı engellemektedir. İzlenenlere verilen ve duygusal tepkiler (öfke, kızgınlık, hayal kırıklığı, sevinç) kurgusal bir dünyanın içine hapsolmaya işarettir. Oysa gerçek dünya, dikkatle algılanması, değerlendirilmesi ve uygun duygulanımın sergilenmesini gerektiren sayısız bileşeni içermektedir. Bunları temel alarak belleğe kaydedilen şematik bilgiler, kişinin kurduğu ve kuracağı sosyal ilişki repertuarını şekillendirecektir. Kuşkusuz bu süreç sanıldığından çok daha karmaşıktır. Gerçek ile kurgusal bağlam, yapısal uşa vurumu mutlaka etkileyebilir mi? Örneğin, akşam yemeği esnasında TV'de "namus uğruna" karısını bıçaklayarak öldüren adamla ilgili bir haberi izleyen bir aile, çocuklarının ve hatta kendilerinin bu cinnet gösterisinden olumsuz etkilenişini nasıl engelleyebilir? Aynı şekilde, "Biri Bizi Gözetliyor" tarzı programlarda annenin yetişkin yaştaki oğlunun kontrolünü tamamen eline alma çabaların ve oğlunun karar alma girişimlerini budarken izleyici koltuğunda ne düşünmeli, ne hissetmeli ve bunu sağlıklı bir yapının neresine yerleştirmelidir? Peki ya bir vahşet olayın ardından yönetici ve karar vericilerin "Olay vahim, kimse bunun olmasını istemezdi, ama kışkırtma var, tahrik var" söylemleri nasıl değerlendirilecektir? Yöneticilerin "Gru-bu galeyana getiren provokatörler vardı. Kışkırtılmalarda kalabalığı efendim, tahrik ettiler" beyanlarından ne sonuç çıkartılmalıdır? Yoksa aranan cevap Tagore'un (Avare Kuşlar, CCIX) "İnsanlar zalimdir ama insan iyidir" dizelerinde mi saklıdır?

İnsanoğlu belki bilinçli, belki bilinçsizce eylemlerinin sorumluluğunu üstlenmeyi sevmeyebilir; toplumsal değerlerin arkasına saklanmayı ya da kışkırtıldığını iddia edebilir. O zaman, uygar insanın dürtü kontrolünden ve iradesinden nasıl söz edilecektir? Sağlıklı insanın dürtülerini kontrol etmesi ve eylemlerinde iradesini kullanabilmesi için ne yapılabilir ve dahası bu nasıl yapılabilir? İzleyen bölümde dürtü kontrolü ile iradenin gelişiminin hangi yaşlarda ve hangi araçlarla sağlanabileceği tartışılacaktır.

Sağlıklı Kişilik Bileşeni: İRADE

Tüm canlılar arasında yavrusu çaresizlik içinde gözlerini dünyaya açan sadece insandır. Bebek biyolojik ve fizyolojik ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için anneye adeta yapışıktır (Adler, 2000) ve sadece içgüdü ve dürtülerden ibarettir. Zamanla genetik şifredeki programlar kendiliğinden etkinleşir fakat çevreye ilişkin algılar da devreye girer. Uyarılara açlık da zaten genetik bir gereksinimdir. İnsan yavrusunun dış dünyaya ilişkin bilgileri şematik olarak işleyebilmesi eğitim süreciyle mümkünleşecektir ki, buda en az beş-altı yıl sürmektedir. Bu süreç içerisinde ruhsal yapı da şekillenecek, farklılaşacak, sağlıklı ya da sağlıklıksız örüntüler oluşacaktır. Bu evrede ortalama değerleri barındıran bir yapı gerçekleştirilebilirse normal bir insandan söz etmek mümkün olacaktır. Ancak, mevcut yapı ortalama insan değerlerinden uzaksa normal olmayan yani "patolojik" bir nitelik ortaya çıkacaktır (Özakaş, 2004).

Dünyaya gözlerini açan bebeğin anneye kurduğu özel bağ "bağlanma" davranışını simgelemektedir. Dolayısıyla bağlanma,

* Yrd.Doç.Dr., İnönü Üniversitesi, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

bakım alan (yavru) ve bakım veren (anne) arasında gerçekleşir. Bu ilişkinin karşılıklı doyum vermenin yanı sıra ve güçsüz tarafın korunmasını da sağlar (Bowlby, 1973). Bağlanma güçlü bir duygulanım yaratarak bebeğin kendini güvende hissetmesine yardım eder. Annenin ilgisizliği ya da erişilebilirliğinin zedelenmesi ise kaygı, öfke ve kızgınlık yaratır (Masterson, 2008).

Yeni doğan, dürtülerinin karşılanmasını arzulamakta ve bu arzu, mantık, kural ve sınır tanımamaktadır. Sanki "hemen karşıla, her engeli yok say, ya da yok et" kuralı işlemektedir. Ancak zamanla çocuk, bazı gereksinimlerinin giderilmesi için bekleme, bunları ertelemesi ya da yok sayması gerektiğini öğrenmeye başlayacaktır. Diğer bir anlatımla, toplumun ve gerçeğin sınırları, doyurulması istenen dürtüyü gerçekle yüzleşmeye davet etmektedir. Bu evrede ebeveynler kimi sınırları tanımlamış ve "meli, -malı, -memeli, -mamalı" tarzından yasaklar öğretilmeye başlanmıştır. Sağlıklı bir ebeveyn ve toplumdaki beklene budur. Ancak gereğinden önce ya da sonra, gereğinden az ya da çok yapılan kısıtlamalar içeren terbiye süreci, izleyen yıllarda çeşitli anormalliklere zemin hazırlama tehlikesini içinde barındırır.

Özakkaş'a (2004) göre iradenin tanımı ve oluşumunu şu şekilde açıklayabilir:

—"*İrade bir şeyi yapmak ya da yapmamak perspektifinden karar verebilme yetisidir. Bir şeyi yapmak veya yapmamanın ötesinde birçok alternatifler arasında bir şeyi tercih edebilme yetisidir. Bu yeti ilk olgunlaşmasının iki-üç yaşlarında, özgürce ve çok güçlü bir biçimde bireysel varoluşumuzda ayrı kimiğin oluşturulmasının üst boyutunu ise ergenlik döneminde ortaya koyar. İrade yetisi kritik dönem eğitimiyle güçlendirilebileceği gibi tamamen bastırılarak ortadan da kaldırılabilir. Tercih edebilme ve yönelebileme yetisi olan iradeyi güçlendirdiğimizde ve buna azim ve kararlılık duyguları eklendiğinde çok güçlü bir kişiliğin temelleri atılmış olur.*"

Peki, iradenin kazanıldığı ilk evrede neler olmaktadır? Belki de bir örnek yanıt için yol gösterici olabilir. Diyelim ki, babasıyla, markete giden 3 yaşındaki çocuk, oyuncak reyonuna yöneliyor ve birkaç oyuncu seçerek babasına "Bana bunları al" diyor. Babanın yanıtı "Tamam ama sadece bir tanesini alabilirsin" şeklinde olunca çocuk kararsız kalıyor ve babasının yol göstermesini istiyor. Babadan beklenen sağlıklı tepki, çocuğun kendi kararını vermek üzere teşvik edilmesidir. Çocuğa "Şunu alalım, çünkü senin evde bundan zaten var" ya da "Bu çok çabuk kırılır bozulur, şunu alalım" dediğinde ise market (sosyal okul), irade fidesinin besli yeri ve zamanı olma işlevini yerine getiremeyecek; çocuk kendi iradesini sergilemenin önemini kavrayamayacaktır.

Kuşkusuz bu yaş grubundaki çocuklar her kararı kendi iradeleriyle veremezler; bu doğanın gerçeğine aykırıdır. Ancak, çocuk iradesinin kendisi tarafından kullanılabileceğini ve bunun sonucunda yaptığı tercihin sorumluluğunu alabileceğini, bu tür ortamlarda kavrar. Toplumumuzda bu dönem çocukları ile ebeveynleri arasında bazı alanlarda irade savaşı verilmektedir. Tuvalet eğitimi, yemek yeme, uykuya yatma bu alanlardan önde gelenlerdir. Gereğinden fazla zorlamalar, baskılar, kurallar, iradeyi çocuk adına kullanan anne-babalar beklenenden çok daha güçlü bir direnç ile karşılaşmaktalar. Hele gelişimli ebeveyn tepkileri, yola getirmeye çalışırken örseleyici/travmatize edici yöntemler, geleceğin yetişkinlerinde duygulanım ve davranım bozukluklarına daha da kötüsü kişilik bozukluklarına zemin hazırlayacaktır. Çocukların gelişim ve öğrenme süreçlerini bilmek ve bu bilgileri pedagojik süreçlerle programlamak sağlıklı bir birey ve toplum oluşumu için gerekli görülmektedir.

Dürtü kontrolü ve irade görüldüğü gibi yaşamın ilk yıllarından başlayarak öğrenilen ve öğretilen bir şeydir ve okullaşmayla birlikte güçlenmektedir. Bu bağlamda sağlıklı bir kişilik ve sağlıklı bir birey için, çocuk okulöncesi eğitim-öğretim kurumlarıyla temasa geçmeden önce etkili olan ebeveynlerin bilinçlendirilmesi kritik önemdedir. Üstelik öğretmenlerin ne denli iyi yetiştirildiği

konusundaki kaygılar, kaotik bir aileden çıkıp, kaotik bir eğitim sistemine maruz kalacak çocuklar için daha da endişe etmemizi makulleştirmektedir.

İrade Kullanılmadığında

Kuramsal olarak iradesini kullanmadığından diğer kişilere bağımlı, çekingen, özgüveni düşük, güvengen olmayan bireyler bir tarafta, kendinden başkasını düşünmeyen, antisosyal, sosyopatik, narsist kişiliklere sahip olanlar da diğer tarafta ele alınmaktadır. Gabbard (1994), bağımlı kişilik özellikleri sergileyenlerin, bağımsızlığın tehlikeleri dolu olduğunu öğretilmediği bir ortamda büyüdüklerine ve annelerinin aşırı ilgili veya aşırı müdahaleci olduklarına dikkat çekmiştir.

Aşırı müdahaleci anne ve baba, çocuğuna iradesini kullanmasına izin vermemekte, çocuk seçim yapamaz hale gelmekte ya da karar verirken mutlaka danışma gereksinimi duymaktadır. Dolayısıyla bunlar, tek başına yaptığı seçimin sorumluluğunu alamayan yetişkinler olmaktadır. Bu o denli yaygın bir patolojidir ki, hangi mesleği seçeceğine, kiminle evleneceğine ebeveynlerinin karar vermesine ses çıkartmayan, hatta özellikle bunu isteyen kişilerle sık sık karşılaşmaktadır. Tamamen kendini ilgilendiren kararlarda bile başkalarının tercihlerine muhtaç olan veya başkası tersini düşünüyor diye aldığı kararı hemen değiştiriveren bireyleri görmezden gelmek mümkün değildir.

İradesini kullanmaktan korkan kişilerde dıştan emir ve telkinlerle denetim sağlanabildiği için kişinin varoluşundan, özgür iradesinden söz etmek zorlaşır. Buna ilişkin Prof. Dr. Üstün Dökmen'in konferanslarında sıkça verdiği bir örnek son derece açıklayıcıdır: Baba ergenlik dönemindeki oğluna öfke ifadesini "Bana bak, beni yanına getirme, zorla kendini bana dövdürteceksin" şeklinde ifade ediyorsa "Ben bu eylemde aktif değil yani aktör değil pasifim/reaktörüm" demektir. Verilen mesaj şudur: "Ben yanına gelemem, sen getirirsin. Seni dövme kararının sorumluluğunu ben alamam, sen almalısın." O halde tahrik olup kışkırtma bireyin kendi iradesiyle olamamakta, dolayısıyla olası tepkinin sorumluluğu buna neden olana kolayca devredilebilmektedir.

Üstelik, kendi kararlarını vermekte zorlanan başkalarının etkileri altında kalan bireyler, çocukken ebeveynleri tarafından sadakatli davranışları için ustaca ödüllendirilmişlerdir. Ayrılma ve bağımsızlık yönündeki hareketleri karşısında ise onları kur-nazca birincil ve ikincil cezalar ile dizginlemişlerdir (Gabbard, 1994).

O halde, bireylerin gözlerine, kulaklarına inanmakta zorlandıkları, olan bir travmatik olayı değerlendirirken yorum yapan yönetici ve yetkililer ya da biz psikolojik destek hizmeti profesyonelleri "Korkunç olay, ama tahrik vardı, provokatörler vardı" gibi açıklamalarla asıl bataklığı gözden kaçırmış olmaktadır. Unutulmaması gereken dürtüyü kontrol etme ve iradenin yetiştirilme değil, erken gelişim evresinde beslenen ve gelişen sağlıklılık örüntüsü olduğudur. O halde son söz, kararlarda irade kullanmayı başarmanın son derece önemli olduğu; son öneri de "**Öyle İse Kışkırtma!**" şeklinde ifade edilebilir.

Kaynaklar

- Adler, A. (2000). **Çocuk Eğitimi**. İstanbul: Cem Yayınevi.
Bowlby, J. (1973). **Attachment and Loss: Separation, Anxiety and Anger**. USA: Basicbooks Publishers.
Burger, J. M. (2006). **Kişilik: Psikoloji Biliminin İnsana Dair Söyledikleri**. (Çev. İ. D. E. Sarioğlu), İstanbul: Kaknüs Yayınları.
Freud, S. (1998). **Psikopatoloji Üzerine**. (Çev. S. Budak), Ankara: Öteki Psikoloji Yayınları.
Gabbard, G. O. (1994). **Psychodynamic Psychiatry in Clinical Practice**. Washington: American Psychiatric Press, Inc.
Geçtan, E. (1993). **Çağdaş Yaşam ve Normal dışı Davranışlar**. Ankara: Maya Yayıncılık.
Kılıççı, Y. (2000). **6-15 yaş Öğrencilerinin Gelişimsel Güçleri ve Kişilik Gelişimini Kolaylaştırma, İlköğretimde Rehberlik**. Ankara: Nobel Yayınları.
Masterson, J., F. (2008). **Bağlanma Kuramı ve Nörobiyolojik Kendilik Gelişimi Açısından Kişilik Bozuklukları**. (Çev. H. Şentürk), İstanbul: Litera Yayıncılık.
Odağ, C. (1999). **Nevrozlar-1**. İzmir: Halime Odağ Psikanaliz ve Psikoterapi Vakfı Yayınları.
Özakkaş, T. (2004). **Bütüncül Psikoterapi**. İstanbul: Litera Yayıncılık.
Yıldırım, T. (2006). **Sosyal Kaygısı Yüksek Üniversite Öğrencilerine Uygulanan Kısa-Yoğun-Acil Psikoterapinin Etkilliliği**. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Arap

Servet ŞENGÜL

İlk görüşte vurulmuştu! O gün bu gündür, aklından çıkmıyordu güzelliği. Tepeden tırnağa kömür karası bedeninde, alındaki beyaz akıtma gerçekten göz alıcıydı. Yağızın bu kadar güzelini, bu kadar güçlüsünü görmemişti daha önce. Tüyleri o kadar siyah ve parlaktı ki, göz kapaklarını oynatmasa gözleri kapalı sanılırdı.

"Arap" dedi içinden. "Arap koyacağım adını! " Usulca yaklaştı. Göz göze geldiler. Kendisi gibi genç ve güzel bu adamın yeni sahibi olacağını hissetmişçesine, burnuyla koltuk altına dokunup, kokusundan ne menem biri olduğunu anlamaya çalışır gibi birkaç kez kokladı. Önlenemez bir dokunma duygusuyla alındaki akıtmayı avucuyla okşadıktan sonra, parmaklarını gür yeleleri arasında dolaştırarak, boyunu, sırtını, usul usul sevdi. Parmaklarının dokunduğu her noktada Arap'ın tüyleri, Recep'in parmakları ve içi ürperdi. Başını hafifçe yana döndürüp, adamın hareketlerini endişeye izledi. Nereye kadar gideceğini kestirmeye çalışıyordu. Karnına ve apışarısına dokunulmasından huylanır, hatta tepirdi. Adamın elleri sağrısına kadar geldi ve tam orada küçük bir şaplaqla, dokunma bitti. Rahatladı ve başını öne çevirdi usulca.

- Musa Dayı, bak bu ikinci gelişim...Ne dersene verecem!
- Recebim, senden iyisini mi bulacam? Olur inşallah.
- Olur be Dayı..

- Üç yaşını yeni bitirdi. Tay sayılır daha. Anasına benziyor ama, akıtmasını ve güzelliğini babadan almış.

En gözde ve sevdiği atıydı. Nasılsa bir gün elden çıkaracağına göre, hiç olmazsa değerbilir birine gitsin istiyordu içinden. Recep'in delikanlı hallerini bilir, rahmetli babasını da iyi tanırdı. Kısa bir sohbetten sonra, uzlaştıkları parayı ödedi, helallaştılar. Güneş iki mızrak boyu yükselmiş, Ağustos böcekleri korusu sahne almıştı.. Ögle sıcaklığına kalmamak için yavaş yavaş yola koyuldular.

Binmeye kıyamadı. Binse incinecek, aralarındaki büyü bozulacak gibi geldi. Keyifli bir sırt tutturdu. Şunun şurası, bir saatlik yoldu hepi-topu. Arap, arada bir geniş burun deliklerinden tıksırık benzeri homurtular çıkararak, musallat olan sinekleri kovuyor, kaşıntısını, yeni sahibinin koluna sürtünerek gideriyordu. Beraber yürüyen iki dostun şakalaşmalarını andırıyordu görünüşleri.

Kasabaya, yürüyerek girdiler. Atının güzelliğinden emin ama farkında değilmişçesine, "Oooo! Hayırlı olsun! " ları, kısa bir "Sağ ol! Daha iyisi senin olsun!" diyerek geçiştiriyordu. Tez elden bir nazar boncuğu almalıydı. "Bu iş şakaya gelmez.. Allah korusun, nazar-mazar değildir bunlar oğluma!", dedi içinden. Ahıra, besmeleyle girdi sağ ayağının önde olmasına dikkat ederek. Ahırdaki iki at, yeni geleni ilgiyle süzdüler. Yakışıklı yabancının ahıra getirdiği kokuyu, başlarını aşağı-yukarı sallayıp, hassas burunlarıyla hafızalarına kazıyarak anlamaya, tanımaya çalıştılar.

- Eeee...? Beğendiniz mi?

....

- Bak! Kılına halel getirirseniz başınıza gelecekleri düşünün, dedi yalandan.

....

- Arabım çok güzel değil mi?

Çocukların ayak sesleri ve gülüşmelerine ayıldı.

- Baba kimle konuşuyorsun?

- Hiç! Hiç kimseyle!... Neredeydiniz bakayım?

- Yeni geldik okuldan. Yolda Hasan amca söyledi...

- Hasan amca ha? Kıskanmıştıır, dedi içinden.

- Nasıl beğendiniz mi?

- Bu bizim mi şimdi?

- Tabi bizim!...Ne sandınız ya?

Gece, ara ara uyandı. Karısından çekinmese ve üşenmese, her defasında kalkıp ahıra gitmek geliyordu içinden. Arap napıyordu acaba? Yerini sevdi mi? Ahırın kapısını iki kez kontrol etmişti gerçi çıkarken ama şeytanın işi yok... Yok canım, niye kaçsın ki? Daha binmemiş, üstelik ahırın en havadar, en güzel yerine bağlamıştı.

Tan ağarırken uyandı. Kuyu tulumbasında elini yüzünü yıkadı, içeri girip aceleyle giyindi. Ahıra bir an önce varıp görmek için sabırsızlanıyordu. Hızlı adımlarla yaklaştı; kapıyı açınca yerinde bulamayacakmış gibi içi ürperdi. Yerindeydi işte. Oh!... diyerek nefesini bıraktı.

- Nasılsın bakayım oğlum? Beğendin mi yerini?

Arap, başını aşağı yukarı sallayarak hafifçe kişnedi. Keyfi yerindeydi anlaşılan. Besbelli yerini yadırgamıştı ama

olurdu o kadar. Ne de olsa, yaban yerde gecelemişti. Arpa çuvallarına seğırtti, bir teneke doldurdu. Önce diğerlerine verdi. Emektardı onlar. Ne yükler taşımış, ne tarlalar sürmüşlerdi birlikte. Allah için o da yemlerini, sularını eksik etmemiş, çocukları gibi bakmıştı onlara. Haaa!, bir de tımar tabi. Özellikle kış mevsiminde kaşağılamazsan sırtlarında yara bere olabilirdi. Arpayı, Arap'a biraz daha fazla verdi. Hem yeniydi burda, hem de gençti. Sırtını sıvazlayıp ahırdan çıktı.

Neredeyse bir ay ol-

muştu fakat daha bir kez bile binmemişti. Her gün çıkarıp, yedeğinde avluda gezdirip tımar ediyor, şakalaşıyor ama binmek gelmiyordu içinden. "Bugün bineceğim!...", dedi kendi kendine, ahıra doğru ilerlerken. "Alışmıştı artık!" İpini çözüp, sırtını okşayarak ahırdan çıkardı. Karşısına geçip, şöyle bir baktı; göz gözgeldiler. Keçeyi sırtına atıp düzeltti. Bir hamlede üstüne atladı. Arap hafifçe yaylandı. Bu davranışı beklemiyormuşçasına arkaya dönüp baktı ve hafif bir yekinmeyle toparlandı. Dizginleri topladı, topuklarıyla karnına dokunarak ileri komutu verdi. Avludan çıkıp yola koyuldular. Rahvan gittiler bir süre. Yürüyüşü çok güzeldi. Artık tırısa kaldırma vaktidir dedi içinden. Hiç sarsmadan tırısa kalktı. Sabah serinliğinde, kocaman burun deliklerinden, ejderha alevi gibi buhar döküyordu koştukça. Dizginlerin gerilmesi ve baş hareketinden, dörtmala koşma isteğini hissedince dizginleri gevşetti. Arap'ın öne fırlamasıyla bir an geriye doğru yaslandı ki, boş bulunsa sırtüstü düşerdi. Toparlandı ve telaşla yelelerine geçirdi parmaklarını.

- Vay anam vay! Ulan, az daha tepetaklak olacaktık yav!

Arap kontrolü ele geçirmişti. Dağlara vurdular. Gövdesinin yükünü dizlerinde toplamış, yay gibi esneyip kasılan ba-

caklarını Arap'ın ritmine uydurarak, adeta onu kıskırtıyordu. Toprak altlarından kayıyordu sanki. Rüzgarın etkisiyle gözleri yaşardı. Yeleleri bırakıp gözlerini silemediği için etrafı puslu görmeye başladı. Hiç bu kadar hızlına binmemişti bu yaşa kadar. Dağın eteklerine bir solukta varmışlardı sanki. Koca ahlata varınca, bir çırpıda yere atladı. Arabın sırtı beyaz köpük kesmişti. Köpükleri keçeyle silip keçeyle de güneşe yaydı. Kolunu yastık yapıp, ağacın altına uzandı sırtüstü. Bedeni ve en çok da bacakları titriyordu. Tatlı bir yorgunluk hissiyle gözlerini yumdu...

Öğleye doğru, rahvan yürüyüşle döndüler eve. Arap, herkesin dilindeydi. İyi ki şu nazarlığı takmıştı. Yoksa, Arabını kem közlerin hasedinden nasıl koruyabilirdi, bilinmez.

Sonbaharın kışa döndüğü; ovalarda, meralarda, insanın azaldığı Aralık ayı, biraz hüzün ve yalnızlık duygusu uyanır insanı. Mart'ta ağır ağır başlayan hazırlıklar Mayıs'ta hızlanır, yakıcı Ağustos sıcaklığında zirveye ulaşınca, yorgunluk ve sıcak, Sonbaharların serinliğini özletir. Yıpranmış yorgun bedenlerin tek beklentisi, şafakta değil, güneş bir mızrak boyu yükseldiğinde telaşsız, kaygısız uyanmaktır sıcak yataklardan. İlk yağmurlar, ne hikmetse sabaha karşı gelir Ege'de. Yağmur damlalarının sesi, benzersiz bir huzur ve keyif verir tan ağarmazken. Göklerden yağın hayatın yarattığı armoniye kapılınca, tekrar dalıp uyuma isteği uyanır insanı. Sulanmış toprağın tarifsiz kokusu, .siler götürür yorgun bedenlerin dermansızlığını.

Keyifle döndü yatakta. "İş-güç yok zaten, hele yağmur da biraz dinsin kalkarım.", diye düşündü. Saçak altlarına yıllar önce diktği zipçıklar geldi aklına. "Suyu görünce, haftaya kalmaz sarı sarı açar bunlar !"

Pazardı, bayramdı derken , dört gündür Arap'ı ahırdan çıkarmadığını hatırladı. "Kalk !", dedi kendi kendine, "Kalk da biraz gezdire hayvanı, sıkılmıştır fakir..."

Ahıra yaklaşırken, homurtu ve yeri kazıyan ayak sesinin Arap'tan geldiğini tahmin etmişti. Sahibini görünce , başını aşağı yukarı sallayıp kah sevinç, kah huzursuzluğa yolulacak hareketlerini sıklaştırdı. Rahatlatmak için ipini hızla çözdü ve ahırdan çıktı. Avluda başını yukarı kaldırıp, ıslak toprak kokusunu uzun uzun içine çekti Arap. Eski, bildik bir kokuyu arar gibiydi. Kaşağıyı almak için geri döndüğü ahırdan çıkarken, yarı açık avlu kapısından dışarı çıktığını görünce, seğirtip yakalamak istedi. Peşinden koşmaya başladı. O koştukça geri dönüp bakıyor, havaya çifteler atıp, oyunlar yapıyordu. Kovalamaca sürdü... Recep, sinirlenmeye başladı. Bunu anlamışçasına, önce şaha kalktı ve ardında havada uçuşan çamur parçaları bırakarak dörtlüye koşmaya başladı.

- Demek öyle!... Benden kaçırıyorsun... Kaç bakalım, nereye kaçacaksın? Ulan! Dört aydır verdiğim emeklerin karşılığı bu mu ?

Hırsla dudaklarını ısırıp, yumruklarını sıkıp, peşinden koşmaya başladı. Islak toprak potinlerini ağırlaştırıyor, koşmasını yavaşlatıyordu. Arap biraz uzakta durdu ve geriye baktı. Çok neşeliydi. Havalara sıçrayıp keyifle çifteler atmaya devam ediyor, sanki oyun oynuyordu. Kovalamaca ve oyun köye kadar, bağlar bahçeler arasında saatlerce sürdü. Yorgunluktan dizleri titriyor, tabanları yanıyordu ama vazgeçmiyordu. Arap, eski evine çoktan varmıştı. Uzaktan, annesi ve diğer atlarla kokuşup oynaşmalarını görüyor, öfkeden kuduruyordu. Musa dayı, kişnemesinden Arabın kaçıp geldiğini anladı. Ayrı yönlerden, aynı noktaya yaklaşırlarken, Recep'in öfkesini sezmişti. Kendi dilinde tuhaf sesler çıkarak yaklaştı, kulaklarını ve çenesinin altını kaşıyarak sakinleşmeye çalışırken, yularını eline aldı. Hiç acelesi yoktu. Sürekli bir şeyler söylüyor, bir yandan da boynunu ve yelelerini okşuyordu.

- Recebim, sana demiştim, unuttun mu... bu daha tay sayılır, çocuk yani bir bakıma... Biraz da oyunbazdır bunun

cinsi. Pek sever oyunu, pek ! Öfkene yenilme sakın ha, küstürsün !.

-!

- Al, hayrını gör ! Hadi yolun açık olsun ! Dediklerimi sa-kın unutmayasın ha !... Duydun muuu...?

Bir şey demeden, yedeğine alıp yola düştüler. Musa dayının görüş alanında çıkıp-çıkmadığını kontrol etti. Çıkmişti ! Sever, sayar, hatta biraz da çekinirdi Musa Dayı'dan. Yanlış bir şey söylerim korkusuyla tek kelime etmedi bu yüzden. Hırsla geri dönüp sırtına atladı, dizginleri bileğine sarıp, diğer eliyle yelelerini kavradı. Ne olduğunu anlayamayan Arap, karnına inen iki topuk darbesiyle önce şaha kalktı ve ön ayakları yere değer değmez ok gibi fırladı. Topuk darbelerinden, öfkeyi ve kini anladı ... Homurdanarak, tuhaf bir kişneme sesi çıkardı; cevap verircesine...

- Anladın demeeek!...Gör bakalım el mi yaman, bey mi yaman...?

Beline sardığı kırbacı çıkarıp, arkaya doğru savurduğunda çıkan ses ve daha önce hiç tanımadığı bu acı, Arabı önce şaşırttı, sonra, adeta çıldırttı. Recep de şaşırdı. Bu koşu diğerlerine hiç benzemiyordu. Sanki dört ayağı yerden kesil-miş, kanatlanmış uçuyorlardı. Kasabaya yaklaşıırken, sert bir hareketle başını dağlara çevirdi. Arap, hız kesmeden dağlara vurdu . Burun deliklerinden çıkan buharı görüyor, altındaki keçeden, köpüren terini hissediyordu. Kara Tepe'ye bir saat-te vardılar. Poyrazın en kıyıcı estiği yerd burası. Dizginlere eklediği ipe, Arap'ı ağaca bağladı ve göz göze gelmeden , arkasını dönüp kasabaya doğru yürüdü.

Kaçmak neymiş, görsündü bakalım....

Eve geldiğinde, bitmişti. Sabahtan beri yaşadıkları, hem bedenini, hem de ruhunu örselemişti. Yatmaya hazırlanan ev halkı tedirgindi. Bir kaç lokma atıştırıp, ne karısına ne de çocuklara bir şey sorma fırsatı vermeden yatağa yürüdü.

Kışneme sesiyle uyandı. Elini saçlarında gezdirince, sırlıklam terlediğini anladı. Damağı kurumuştur ama bir yandan ağlar gibi sesler geliyordu boğazından. Kendi sesine uyanmıştı demek. Rüyasında, ağladığını hatırladı. Arabın çevresini sırtlanlar sarmış, göğsüne, karnına, dişlerini geçirip o tuhaf gülme sesleriyle, Arabı parçalıyorlardı. Yataktan fırladı, terli çamaşırları değiştirmeden aceleyle giyinmeye başladı.

- Ne oluyor, nereye gidiyorsun ?.. dedi karısı endişeyle.

Cevap vermedi. Duymamış, ya da duymazdan gelmişti.

Vardığında şafak söküyordu. Başı öne eğik, öylece bıraktığı gibi duruyordu .

Başını çevirip bakmadı Arap. Yavaşça ipi çözdü yüzüne bakmadan. Peş peşe yürümeye başladılar. Kasaba henüz uyanmamıştı. Arnavut kaldırımlı boş sokaklardaki sessizliği, Arap'ın ahenkli nal sesleri bozuyordu.

"Ahıra girmeden, şunu bir tımar edeyim de gönlünü alayım.", diye düşündü.

Gözgöze geldiler. Şaşırdı! Elleriyle sırtını sıvazladı, inanamadı. Ters yönde bir kez daha denedi. Olmuyor, olmuyordu... Arap'ın tüylerinin o güzelim parlaklığı kaybolmuştu. Dönüp gözlerine bir kez daha baktı. O parlak siyah gözlerde, canlılıktan eser yoktu. Musa Dayı'nın sözleri, kulaklarında yankılandı. "Küstürsün!... ", demişti, Musa Dayı, "küstürsün!..."

Her akşam sevgi ve özenle yaptığı tımarın birşeyleri değiştirebileceğini umarak, her sabah heyecanla ahıra koştu. Bilmediği, duymadığı çareler arandı . İki haftalık uğraşın sonunda, pes etti. Nafile!... Dönmeyecek bu... Nafile !

Gün doğarken, yola çıktılar köye doğru. Vardıklarında güneş iki adam boyu yükselmiş, sıkıntıdan boncuk boncuk terliyordu .

Bahçe kapısında karşıladı Musa Dayı..

- Merhaba!... dedi, mahçup bir sesle.

- Merhaba Recep !...

İkisi de başlarını öne eğdiler.

8. Çalışan Çocuklar Fotoğraf Yarışması Sonuçlandı

İnsanlar daha iyi bir gelecek için de canla başla mücadele etmekten vazgeçmiyor. Hem bizim gibi çalışan çocukları çalışma yaşamından kurtarmak için mücadele edenlerin; hem de yaşamlarını sürdürebilmek için çabalayan çalışan çocukların uğraşlarını bu çerçevede görmek gerek. Tek farkla ki, bizler toplumsal kurtuluşu hedeflerken, çalışan çocuklar bireysel kurtuluşu hedefliyor. Onun için bazıları, çalışan çocuk olayını bir olgu olarak değil de, bireysel düzeyde

Seçici Kurul Üyeleri Ozan Sağdıç, A. Gürhan Fişek, Mehmet Arslan Güven, Adnan Polat birlikte fotoğrafları incelerken.

bir “olay” olarak görüyor: “Ateş düştüğü yeri yakar” diyor. Bu yanlış bir düşüncedir.

Bu fotoğraf albümünde gördüğünüz her bir fotoğraf ateş gibi, yüreğimizi dağlıyor. Yalnızca fotoğrafa konu olan çocuğu değil, bizi de yakıyor, halka halka topluma yayılıyor, yarınlara ulaşıyor.

2010, Renkli baskı, 1. ödül

“Hayatın Yüğü, 2009 / Mustafa GEZER (Ağva - İstanbul)

2010, Siyah-beyaz baskı 2. ödül

Çalışan çocuk olgusu, toplumun bugününü olduğu gibi yarınını da belirliyor. Bugün gördüğümüz her çalışan çocuk fotoğrafı, yarının nasıl olacağının habercisi. Bu boş bir öngörü değil. Bunu açıkça söyleyebiliyoruz . Çünkü bu albümde fotoğraflanan çocuklar eğitimden alıkonmuştur; en azından eğitim ve gelişime ayrılan zamanları, enerjileri çalınmıştır. Bu albümde fotoğraflanan her çocuk yalnızdır, sindirilmiştir. Anlıyoruz ki, yarının toplumu, düşük eğitim düzeyinde, yüksek teknolojiye daha uzak, birlikte çalışma alışkanlığı az üretici ögelerden oluşacaktır. Bu nitelikte emeği yeğleyecek işyerleri de küçük ölçekli olacak. Tek başına kalan küçük işyerlerinin çokluğu hem ülkenin mali yapısını, hem de siyasal yapısını belirleyecektir.

Bugün ülkemizde bu çemberi kırma çabaları var. Örgütlenerek güçlerini birleştirmeye, çocuk işçi çalıştırmadan geleceklerini değiştirmeye çalışan küçük işyerleri var. Albümümüzün basımına katkı veren Anadolu Organize Sanayi Bölgesi (AOSB) Kooperatifi'ni oluşturan küçük sanayiciler bunlar arasında... Katkılarından ötürü AOSB Başkanı ve Organize Sanayi Bölgeleri

Dökümcü Çırağı / Kumral KEPKEP (Sultanbeyli - İstanbul)

Derneği Başkanı Hüseyin Kutsi Tuncay'a teşekkür ediyoruz.

Çalışan çocuklar üzerine düzenlediğimiz sekiz fotoğraf yarışması büyük bir destek gördü. Ülkemizde fotoğraf sanatı dağarcığında, çalışan çocukların da önemli bir yer tutmasını sağladı. Fotoğraf sanatçıları arasında, çalışan çocuklara duyarlı bir grubun doğmasına yol açtı. Ama en önemli kazanımımız şu:

Türkiye'nin dört bir köşesinde olumsuz koşullarda, yaşının ve bedensel gücünün ötesinde yükler

2010, Siyah-beyaz baskı 3. ödül Kömür 2009 // Nevzat YILDIRIM / Konya

2010, Siyah-beyaz baskı **Mansiyon**
“Kömürcü Kız / Ali Fuat ALTIN

üstlenen çocukları görmemizi sağladı. Onlar artık “gözden ve gönülden uzak” çocuklar değil. Fotoğraf sanatçılarımız, bu çocuklarımızın, yüreğimizi delen bakışlarını, eğitime yönlendirilmesi gereken enerjilerinin nasıl tüketildiğini bize gösterdiler.

Şengül Hablemitoğlu, açılış konuşmasını yaparken.

8. Çalışan Çocuklar Fotoğraf Yarışması'nın sonuçlarını bu yıl da gençlerle buluşturduk. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi'nde açılan sergiyi hem öğrenciler ve hem de fakülte çalışanları ilgiyle gezdi. Bir fakülte çalışanı, arkadaşlarına “Bu fotoğraflar bizim özümüzü yansıtıyor. Biz buralardan geldik” diyordu. Bir öğrenci arkadaşına, “Görmediğim ne kadar büyük bir dünya var” diye yakınıyordu. Her gencin bu sergiden çıkaracak dersleri var. Ama en önemlisi, “Çocuk çalıştıran bir toplumsal yaşantıyı sürdüren” anne-babalar gibi suskun-çaresiz durmamayı öğrenmek gerek.

Tüm gerçekleri toplumla paylaşmalıyız. Sıcak yuvalarımızda uyusmak yerine toplumun üşeyen insanları ile buluşmalıyız. Gençlerle bu izlenimle-

ri paylaşmamıza olanak veren Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dekanı Sayın Prof.Dr. Şengül Hablemitoğlu ve öğretim üyeleri ile öğrencilerine teşekkür ediyoruz.

Sekiz yıldır çalışan çocuklar fotoğraf yarışmalarına el veren herkese teşekkür ediyoruz. Onur Kovancı ve Erol Karaca'nın önerisiyle başlayan bu yarışma süreci, seçici kurul üyelerimiz, Ozan Sağdıç, Sıtkı Fırat, Mehmet Arslan Güven, Adnan Polat ve Erol Karaca'nın desteğiyle gün ışığına çıktı. Birbirinden değerli bir çok fotoğraf sanatçısının, yine birbirinden değerli fotoğraf çalışmalarıyla da zenginleşti.

Bu yarışmalar sonunda ödül alan ya da sergilenen çalışmaların oluşturduğu Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Fotoğraf Arşivi, dünyanın en geniş ve büyük arşivlerinden biri haline geldi. Bir çok kurum ve kuruluş, izin alarak bu fotoğraflardan yararlandı ve daha çok göz tarafından verilmek istenen mesajların görülmesini sağladı.

Fotoğraf Albümlerimizin dördüncüsünü yayına hazırlıyoruz. Bu albümler, geçmişten geleceğe bir köprü olduğu kadar, bugünümüz ile hesaplaşmamız ve yarınları kurmamız için de çok önemli bir araç. Kamuoyundan, bu görüntüleri kanıksamamasını, yalnızca

Şengül Hablemitoğlu, Oya Fişek, Hüseyin Kutsi Tuncay ve A. Gürhan Fişek sergiyi birlikte gezerken.

bakmakla yetinmemesini ve yarınların daha başka türlü olması için eyleme geçmesini bekliyoruz.

Bu fotoğraflardaki çocuklar sanki bizlere şunu haykırıyor: “Ya ben çocuk değilim, ya da siz büyük değilsiniz”... Evet biz o kadar da büyük değiliz. Parmak kadar çocukların emeklerinden yarar umuyorsak, onların (ve toplumun) geleceğini karartıyorsak, hiç de büyük değiliz. Ama ne yazık ki, onların da çocuklukları ellerinden alınıyor; onlar da artık birer çocuk değiller.

İşte bu yıl, yine fotoğraf sanatçıları, bizlere, alandan taze veriler getirdiler. Çocuklar hala çalıştırılıyor. Hala küçük küçük çocuklar, kötü kötü koşullarda çalıştırılıyorlar. Bu yıl fotoğraf albümümüze, fotoğrafların çekildikleri tarihleri de eklemeye başladık; eski sanılmasın diye.

Biz toplum olarak uyarı görevimizi yaptık. Çarpıklıkları sorunları sergiledik; duyarlılığımızı ortaya

koyduk. Artık devletin sorumluluğu daha da arttı. Bu olguya kayıtsız kalamaz; görmedim-duymadım diyemez. Tarih karşısında ondan sorumluluğunu yerine getirmeye ve çocuklar için çalışmalarını gerektirecek bir sosyo-ekonomik ortam yaratmasını bekliyoruz.

Ödül Alan Fotoğraflar (Siyah-beyaz) :

	Sanatçı
Birincilik	Erol Ayyıldız
İkincilik	Kumral Kepkep
Üçüncülük	Nevzat Yıldırım
Vakıf Özel Ödülü	Mustafa Gezer
Mansiyon	Ali Fuat Altın
	Yavuz Yaman
	Mehmet Çakır

Ödül Alan Fotoğraflar (Renkli) :

	Sanatçı
Birincilik	Mustafa Gezer
İkincilik	Mehmet Çakır
Üçüncülük	Yavuz Yaman
Vakıf Özel Ödülü	Mustafa Gezer
Mansiyon	M.Nevzat Hız
	Ahu Erdoğan
	Celal Gezici

Türkiye’de Çocuk Emeği

Ütopya Yayınları’nın Sosyoloji Dizisinde Şubat 2010 yılında çıkarılan “Türkiye’de Çocuk Emeği”, Kemal İnal’ın derlediği yazıları ve yaptığı röportajları kapsıyor.

Çocuk emeğinin toplumsal temelini ortaya koyan şu cümlelere bakın : “İki ağabeyimin ise ilkokulla birlikte, belki okuldan önce hemen kentteki mevcut enformel işlerin içine girmeleri en büyük beka stratejisi olmuştur.” Buradaki “beke” sözcüğüne dikkatinizi çekmek isteriz; “ayakta kalabilme”, “yaşamını sürdürebilme” ve “-yazgısına-meydana okuma” gibi bir çok sözcükle anlatılabilecek bu sözcük Kemal İnal’ın, çocuk emeği yazınımıza özgün olan katkılarından biridir.

Sunuş yazısında Sayın İnal, “Türkiye’deki milyonlarca göçmenin son 60-70 yıl boyunca yaşadığı göç, göçmenlik, yoksulluk, etnik kimlik, dil, eğitim ve çocuk emeği açısından belki de son derece bilinen bir anlatıdan ibarettir” diyerek bize bireysel düzeyde suçlu arama telaşından da kurtarmaktadır.

Yazar devamla, şöyle konuyu açıyor : “Çalışmaya ilişkin kültürel örüntü ya da kod, ailelerin bireysel ya da ahlaki tercihlerinden ziyade, içinde bulundukları üretim ilişkilerine göre konumlanmasından kaynaklanır. (...) Tüm beka/geçim stratejileri içinde çocuk emeğinin kullanılması, göçmen bir aile için, aslında öncelikle ne ahlaki ne de kültürel bir konudur. Kaldı ki, yoksul bir aile için çocuğunun çalışmasını kültürel ya da ahlaki temelde düşünmek, lüks değilse bile, ortam ve koşullar için (de) gereksizdir.”

Kendi yaşantısını bize örnekleyerek, sosyal politika için hedefler göstermeyi sürdüren Yazar, çalışma yaşamındaki deneyimlerini sıralamaya başlıyor : “1960’lı yılların sonlarında ilk kez farkına vardığım yoksulluğun izlerini bir parça giderebilmek için ben de tüm kardeşlerim gibi ilkokulun 4.sınıfından itibaren çalışmaya başlamış, yetişkinlere özgü meslek ve iş hayatının hemen tüm risk, tehlike ve olumsuzluklarını bir biçimde görmüş ve yaşamıştım; zabıta dayaağı, kazandığım paranın alınması, sokak kavgaları, soğukta titreme, ayağa batan çivi, parmağı kesen bıçak, müşterinin hakaret ve küfürleri, üç kuruş paraya uzun saatler çalışma, terk edilen ev hayatının ardından sokakta çalışmaya/yaşamaya başlama ve sokağın türlü tehlikeleri karşısında savunmasızlık... Kız-erkek fark etmeden aile içinde ve ailecek yapılan işlerden kafamı kaldırıp da girdiğim çeşitli işlerin verdiği güvenli sert bir kişilik ya da mizaç kazanmam, tüm yoksul çocuklar gibi kendi çapında sokağa olan

güveni artırsa da , işin öte yanında yer alan okul ya da eğitim aksiyordu.”

Kemal İnal, çocuk emeğine temel olan tüm kültürel ve toplumsal gereksinimleri sıralarken, bunun sonucunda eksik kalana vurguyu da ihmal etmeyerek, bize sosyal politikanın ne için var olması gerektiğini de anlatmaktadır. Sosyal politikanın varlığı, yalnızca bireylerin insan haklarını kullanabilmeleri için değil, toplumun geleceği için de zorunludur.

“Türkiye’de Çocuk Emeği” kitabından makale ve röportajların sahipleri, Sema Erder gibi öncü çalışmalara imza atan bir kişi dışında, 1992 sonrası çocuk emeği çalışmalarının içerisinde yer almış değerleri araştırmacı ve eylem insanları... Bu bakımdan, çalışmaları da geniş bir birikimi ve zaman dilimini kapsamakta.

Bu yazı ve yazarları sıralayarak sizleri kitapla başbaşa bırakmak istiyoruz:

- Türkiye’de Çocuk Emeğinin Kullanım Biçimleri (Yakın Ertürk)
- Çalışan Çocuklar : “Çırac mı? İşçi mi?”
- Çocuk İşçiliğinin Bitmeyen Öyküsü Üstüne (Aziz Çelik)
- Türkiye’de Çocuk İşçiliğiyle Mücadelede İzlenen Strateji ve Yöntemler: IPEC Deneyimi (Meltem Dayıoğlu, Ayşe Gündüz Hoşgör)
- Türkiye’de Çocuk Emeği ve Sosyal Politika : Alternatifi Düşünmek İçin Egemen Söylemin Eleştirisi (Gamze Yücesan Özdemir, Ali Murat Özdemir)
- Türkiye’de ve Dünya’da Çocuk Emeği : Sosyal Politikalar Açısından Bir Çerçeve (Betül Altıntaş)
- Çalışan Çocuklarda Bedensel Yıpranmalar (İzzet Duyar)
- Çocuk İşçi Olmaz : Çocuk İşçiliğine Retrospektif Bir Bakış (Ercüment Erbay)
- Türkiye’de Mesleki Eğitimin Dönüşümü : Çocukların Fiyatlandırılması, Modülerleştirilmesi ve Yaşamboyu Öğrenme (Ergin Bulut)
- Yoksul Çocukların Kaderi : Çalışmak!.. (Mehmet Toran)
- Medyada Çocuk Emeği ve Reklamların Çocuk İşçileri (Serdar M.Değirmencioglu)
- “Çocuklara Vefa Borcumuz Olduğu İçin, Romanın Katmanlarından Birini de Çocuk İşçiler Oluşturdu” (Özcan Karabulut).

Sizleri bu değerli çalışmayı okumaya ve çocuk emeği sorunu üzerine bu çalışmaların ışığında bir kez daha düşünmeye davet ediyoruz.

İKİ DAKİKA DÜŞÜN

Tehlikeyi Tanıyalım

Vinç Yardımıyla İşçilerin Derin Bir Yere İndirilmesi

Mustafa TAŞYÜREK*
(mustafatasyurek@fisek.org.tr)

Durum: Su bendi inşaatında çalışan işçilerden üçü bir vincin halatına bağlı taşıma sepeti içinde aşağıya indirilmektedir. Vincin yakınında bulunan üç işçiden biri de vinç operatörüne personel taşıyan sepeti istenen yere indirmesi için işaretçilik yapmaktadır.

İşçilerin bu çalışma sırasında karşılaşılabileceği tehlikeyi tanımlayabilir misiniz ?

Neler Olabilir ?

1. Vincin yanında bulunan işçiler aşağıya düşebilir.
2. Vinç işaretçisi aşağıya düşebilir.
3. İşçilerin kafasına bir şey düşebilir. Özellikle sepetin içinde aşağıya indirilen işçilerin..
4. Vincin halatı kopabilir. Bu durumda sepette bulunan işçiler aşağıya düşebilir.
5. Sepetin tabanı kopabilir, işçiler aşağıya düşebilir.
6. Yerdeki tahtalardan işçilerin ayağına çivi bataabilir.
7. İşçiler zeminde dağınık duran malzemelere takılarak düşebilir.

> Yanıtı 13. sayfada

* Kim. Müh., İş Sağlığı+İşletme Yönetimi Bilim Uzmanı
Çalışma Bakanlığı Eski İş Güvenliği Müfettişi (1978-1985)
İş Güvenliği Uzmanı (A Sınıfı Sertifikalı)
Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Denetim Kurulu Üyesi

ÇALIŞMA ORTAMI DERGİSİ BİLİMSEL DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Şeyda AKSEL
Prof. Dr. Yasemin GÜNAY BALCI
Jeom. Erdoğan BOZBAY
Prof. Dr. Ayşen BULUT
Ecz. Dr. Ayçe ÇELİKER
Prof. Dr. Murat DEMİRCİOĞLU
Prof. Dr. Necati DEDEOĞLU
Dr. Seyhan ERDOĞDU
Mak. Y. Müh. Aykut GÖKER
Prof. Dr. Bahar GÖKLER
Dr. Uğur GÖNÜL
Prof. Dr. Güler Okman FİŞEK
Prof. Dr. A. Gürhan FİŞEK
Prof. Dr. Hamit FİŞEK
Prof. Dr. Kurthan FİŞEK
Oya FİŞEK
Prof. Dr. Alpaslan IŞIKLI
Prof. Dr. Ali Esat KARAKAYA
Prof. Dr. Müge ERSOY KART
Prof. Dr. Muammer KAYAHAN
Prof. Dr. Ahmet MAKAL
Prof. Dr. Ferhunde ÖZBAY
Prof. Dr. Nevzat ÖZGÜVEN
Prof. Dr. Şerife Türcan ÖZŞUCA
Mümtaz PEKER
Prof. Dr. Sarper SÜZEK
Kim. Müh. Mustafa TAŞYÜREK
Dr. Engin TONGUÇ
Prof. Dr. İsmail TOPUZOĞLU
Mim. Y. Müh. Cihat UYSAL
Prof. Dr. İsmail ÜSTEL
Dr. Ecz. Leyla ÜSTEL

ÇALIŞMA ORTAMI DERGİSİ BİLİMSEL DANIŞMA KURULU'NUN YİTİRDİĞİMİZ AMA HEP ARAMIZDA OLAN ÜYELERİ

Doç.Dr. Ömer Tunç SAVAŞÇI
Prof.Dr. Cahit TALAS

YAZI KURULU

Taner AKPINAR
Umur AŞKIN
Can Umut ÇİNER
Akasya KANSU
Emirali KARADOĞAN
Gülbiye YENİMAHALLELİ YAŞAR

İÇİNDEKİLER

- **ÇOCUK EMEĞİ**
Çalışan Çocuklar ve Çocuk Bayramının Düşündürdükleri 2
A. Gürhan FİŞEK
- **ANIMSA**
Toplum Hekimliğine Gönül Verenler - 3:
Bir Mutlu İnsan: Dr. Sadık Yağcı 3
Tuna ESİN
- **TOPLUM**
Sosyal Taciz Aracı Olarak Cep Telefonları 4
Emine DURMUŞ
- **TOPLUM**
OSTİM'in Değişen Yüzü 7
A. Gürhan FİŞEK
- **BÜYÜTEÇ: 2010 Yılı Programı** 8
Eğitim Hedefleri Açısından 2010 Yılı Programının Eleştirisi 8
Taner AKPINAR
2010 Yılı Programı'nın İstihdamın Arttırılması Hedefi 10
Can Umut ÇİNER
2010 Yılı Programı ve Sağlıkta Piyasa Düzeni 11
Esra Ebru MAVİ
- **TOPLUM**
İrade / Öyle İse Kışkıрма! 14
Taşkın YILDIRIM
- **YAŞAM**
Arap 16
Servet ŞENGÜL
- **VAKIF HABERLERİ**
8. Çalışan Çocuklar Fotoğraf Yarışması Sonuçlandı 18
- **KİTAP TANITIMI**
Türkiye'de Çocuk Emeği 22
- **BULMACA**
İki Dakika Düşün: Tehlikeyi Tanıyalım
Vinç Yardımıyla İşçilerin Derin Bir Yere İndirilmesi 23
Mustafa TAŞYÜREK

Kütüphane

Fusret H. Fişek Bilim ve Sanat Ortamı

<http://kutuphane.fisek.org.tr>

- **Sahibi:** Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi
Vakfı Adına
A. Gürhan FİŞEK (e-posta: agf@fisek.org.tr)
• **Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:**
A. Gürhan FİŞEK (e-posta: agf@fisek.org.tr)
• **Yönetim Yeri:** Selanik Cad. Ali Taha Apt. 52/4
Kızılay 06650 ANKARA (e-posta: bilgi@fisek.org.tr)
Tel: (312) 419 78 11 • Faks: (312) 425 28 01 - 395 22 71
• Web sayfası: www.fisek.org.tr
• Çalışma Ortamı Dergisi'nde yayınlanan yazılar,
resimler kaynak gösterilerek kullanılabilir.
• Bu dergide yayınlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.
Bu bir HAKEMLİ dergidir.

- Çocuk Dostu'muz olanlara dergi ve kitaplarımız düzenli olarak
gönderilmektedir. Sizleri de **Çocuk Dostu'muz** olarak
görmek isteriz.
• Çalışma Ortamı Dergisi iki ayda bir yayınlanır.
(Yerel Süreli Yayın)
• ISSN 1302-3519
• Sayı: 110 • Mayıs - Haziran 2010
• Ücretsizdir
• **Yapım ve Basım:** Çetin Medya Grup
İstanbul Cad. Elif Sk. No:4 İskitler 06060 ANKARA
Tel: (0312) 384 30 67 - 71 - 75 • Fax: (0312) 384 30 57
Baskı Tarihi : 25 Mayıs 2010